

İRIFAN

№ 56 İyul 2011 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

ÖVLAD
TƏRBIYƏSİ

İRFAN

İyul/2011/№:56
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:
Elşən RZAYEV

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Kompyuter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2011 © All Rights Reserved
Created and supported by "irfan"

Abunə və reklam işlərindən məsul:
Niyazi YUSİFOV
Tel: 051 920 79 14

Foto:
«İRFAN»

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 30 manat
Xarici ölkələr üçün 60 avro

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfandergisi@yahoo.com

Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Əziz Oxucu!

Yay günlərində sizi xoş gördük. İlk növbədə hər kəs tətillik edərək sizinlə görüşməkdən sevinc duyduğumuzu dilə gətirmək istəyirik. Artıq hər ay görüşünüzlə gəlmək bizdə yeri doldurulmayacaq bir ehtiyac halına gəlmişdir. Yay-qış demədən, tətillik, bayram demədən hər zaman sizinləyik.

İrfan jurnalı çıxdığı gündən bəri hər zaman cəmiyyətin sevincini paylaşmış, kədərinə şərik olmuşdur. Hər zaman cəmiyyətdəki problemlərə, neqativ hallara toxunaraq bu istiqamətdə həll yollarını göstərməyə çalışmışdır. Bu gün ailə məfhumunun aradan qalxması, övlad tərbiyəsi sahəsində bir sıra xoşagəlməz nəticələrin müşahidə olunması qloballaşan dünyada ən böyük bəlalərimizdən biri kimi özünü göstərir. Elə buna görə də İrfan budəfəki sayını "Övlad tərbiyəsi"nə həsr etdi. Küçələrin ümidinə buraxılmış uşaqları gördükcə əgər bu minvalla davam edərsə, gələcəyimizin təhlükəli olacağını hər gün bir az daha yaxından dərk edir insan. Artıq həyəcan təbili çalmağın vaxtıdır. İrfan jurnalı xüsusilə övladlarımızın yay tətillikdə bu mövzunu işləyərək onlara necə dəstək ola biləcəyimizi, boş vaxtlarını necə dəyərləndirəcəyimizi gündəmə gətirdi. Elə isə buyurun:

Bu sayımızda "Onların əlindən tutmaq" yazısı ilə dolanbaçlı həyat yollarında onları yalnız qoymamağın əhəmiyyətini oxuyacaqsınız. "Xilasedici dairə" başlıqlı məqalə hələ də gec olmadığını, hər an çirkəbə düşmüş ruhlara bir yardım əli uzadıla biləcəyini xəbər verir. "İslam və gənclik" məqaləsi dinimizin gənclərə, onların yetişməsinə verdiyi əhəmiyyətini oxuyacaqsınız. Təlim-tərbiyə sahəsində təcrübəli müəllim, BDU-nin İlahiyyat Fakültəsinin dekan yardımçısı Prof. Akif Köten bəylə övlad tərbiyəsi və Azərbaycan gəncliyi haqda müsahibəmiz oldu. Onu da sizə təqdim edirik. "Gələcəyimiz öz əlimizdədir", "Övladlarımıza laqeyd qalmayaq" yazıları da qapaq mövzumuzdandır. 6 əsrlik bir imperiyanın təməllərini atan Şeyx Ədəbalinin Osman Qazinin timsalında bütün İslam gəncliyinə xitabını sevə-sevə oxuyacağınızı ümid edirik. Uşaqların internet və televizor kimi vasitələrdən istifadəsində diqqət ediləcək xüsusiyyətləri "www.lütfən uşaqlarınızı internetdən qoruyun.com" məqaləsindən oxuyacaqsınız. Dünyaya imtahan üçün gəldiyinin şüurunda olan insanların gələcək nəsilləri yetişdirərkən hansı duyğulara sahib olacağını, nələrini əsas alacağını möhtərəm yazarımız "Bir Möminin Nəsil Tələşi" başlıqlı yazısında ətraflı olaraq izah etdi. "Cənnət hansı anaların ayaqları altındadır?", "Saxtalaşan insanlıq", "İntellektual cəhalət", "Sehr", "Böyük düşünmək" və s. yazılar ümid edirik ki, ürəyinizcə olacaqdır.

Bir daha görüşmək ümidi ilə sağollaşır, sizi İrfanla başbaşa qoyuruq.

*Sorma hər kişinin əslin izzətindən bəllidir
Söhbəti irfan görünlər xidmətindən bəllidir.*
Nəsimi

XİLASEDİCİ DAİRƏ
Elşən RZAYEV
6

**GƏLƏCƏYİMİZ ÖZ
ƏLİMİZDƏDİR**
Aqil ƏLİYEV
14

ŞEYX ƏDƏBALİDƏN
OSMAN QAZİYƏ
16

**ÖVLADLARIMIZA
LAQEYD QALMAYAQ**
Saleh ŞİRİNOV
18

**WWW. LÜTFƏN
UŞAQLARINIZI
İNTERNETDƏN
QORUYUN. COM**
İbrahim EROL
20

**YAY TƏTİLİNDƏ
UŞAQLARA QURAN
ÖYRƏDƏK**
Elçin MANAFOV
22

**CƏNNƏT HANSI
ANALARIN AYAĞI
ALTINDADIR?**
Hasan Enes ÜNLÜ
36

ONLARIN ƏLİNDƏN TUTAQQ!
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

4

BİR MÖMİNİN NƏSİL TƏLAŞI
Osman Nuri TOPBAŞ

28

İNSANA HÖRMƏT
Dr. Mehman İSMAYILOV

24

İSLAM VƏ GƏNCLİK
Akademik Vasim
MƏMMƏDƏLİYEV

8

Bakı Dövlət Universiteti İlahiyyat
Fakültəsinin dekan müavini Prof.
AKİF KÖTENLƏ REPORTAJ

10

İLƏHİ ZİKİRİ YAŞAMAQ
Mübariz ƏLİOĞLU

26

SAXTALAŞAN
İNSANLIQ
Eldar KƏRİMOV
38
İNTELLEKTUAL
CƏHALƏT
Salih Zeki MƏRİÇ
40

SEHRİN DİNDƏKİ YERİ
Arif Həşimov
42

BÖYÜK DÜŞÜNMEK
İsmail VƏLİYEV
44

CİLDƏ GİRƏN CİNLƏR
Zəki ŞAHİN
46

AĞDAŞIN ÜÇÜNCÜ
MƏCHULU – ZAKİR
DAYI
Adem ŞAHİN
48

HİKƏT LÖVHƏLƏRİ
Kamran MƏMMƏDOV52

Xəbər
54

ONLARIN ƏLİNDƏN TUTAQ!

*Uşağı sərbəst yetişdirmək
adına ərköyün böyüdülmə
məsum körpələr zaman
keçdikcə heç kimi
bəyənməyən, yalnız özünü
düşünən, milli-mənəvi
dəyərlərdən yoxsul, egoist
gənclərə çevrilirlər.*

*Gəlin onları qarşımıza
alıb həyatı başa salaq,
əllərindən tutub özümüzlə
birlikdə ibadət üçün
getdiyimiz məscidlərə
aparaq, bir xeyir iş
gördükdə bunu görmələrinə
şərait hazırlayaq. Sədəqə
verərkən yanımızda
olmalarına çalışaq. Qoy
onları televizor, internet
yox, biz tərbiyə edək.*

Hər gün bir az daha kapitalistləşən dünyada get-gedə bəzi dəyərlərin aşındığını, gözdə edildiyini müşahidə edirik. O dəyərlər ki, millətlərin, xalqların milli-mənəvi kimliyini formalaşdıran vazkeçilməzlərdir. Zamanın və şərtlərin dəyişməsilə ən çox zərərə məruz qalan dəyərlərimizdən biri də ailə və “Övlad tərbiyəsi”dir. İlk növbədə qeyd edək ki, tərbiyə məfhumu kainatın yaradıcısı olan Uca Allahın bütün məxluqata qoymuş olduğu bir qanunauyğunluqdur. Təbiətdə yeni yumurtadan çıxmış bala quşların və ya yeni doğulmuş heyvanların öz analarını təqlid edərək tərbiyə olunduğunu, ananın da öz hərəkətləriylə tərbiyəçilik vəzifəsini yerinə yetirdiyini görürük. Sünnətullah – ilahi qanunauyğunluq gərəyi dünyaya insana xidmət etmək missiyasıyla gələn heyvanlar belə tərbiyə olunursa, təlimə tabe tutulursa, dünyada ilahi fərman bərqərar etmək üçün yaşayan, əşrəfi-məxluqat olan insan övladının tərbiyəyə nə qədər möhtac olduğu göz qabağındadır. Bu gün uşaqların təlim-tərbiyəsinin hansı səviyyədə aparıldığını öyrənmək üçün ailələrə baxdıqda qorxunc bir mənzərə ilə qarşılaşırıq. Valideynlər daha çox işləyib ailənin maddi rifah səviyyəsini yüksəltməyə çalışarkən bir tərəfdən də yetişməkdə olan uşaqlarının tərbiyəsində səhlənkarlıqlara yol verirlər. Tez-tez ailəvi-tərbiyəvi jurnallarda rastladığımız kiçik bir hekayəciyi burada ixtisar edərək sizinlə paylaşmaq istəyirəm: Ata işdən evə gəldikdə oğlu onu qapıda qarşılayır. “Ata, mənə iki manat ver!” Bu istəyi geri çevirməyən ata istənilən məbləği verir. Bir müddət sonra uşaq “Ata, bir saatda nə qədər pul qazanırsan?” –deyə soruşur. “Dörd manat oğlum!” Və bu zaman uşaq yastığının altından iki manat da çıxararaq az əvvəl atasının verdiyi iki manatın üstünə qoyub, deyir: “Ata, bir saatını mənə ayırırsanmı?” Nə qədər ibrətli deyilmi? Öz əyləncəmizə və işimizə bu qədər vaxt ayırarkən görəsən onlarla nə üçün maraqlanmırıq?

Bu gün minlərlə, on minlərlə, ailə başçısını göstərmək olar ki, övladının tərbiyəsinə vaxt ayırmır. Bir böyüyümüzün dediyi kimi “Küçələrin insafına tərki edilmiş

uşaqlar” artıq cəmiyyətimizdə adi hal kimi qarşılır. Uşağı sərbəst yetişdirmək adına ərköyün böyüdüln məsum körpələr zaman keçdikcə heç kimi bəyənəməyən, yalnız özünü düşünən, milli-mənəvi dəyərlərdən yoxsul, eqoist gənclərə çevrilirlər. Bütün günü televizorla, internetlə baş-başa qalan övladlarımız artıq yad ünsürlərin təsiri ilə özümüzə asi olurlar. Teleseriallar hansısa mədəniyyəti aşılarkən əsrlərin süzgəcindən süzülüb səlaşaraq bugünümüzə gəlib çatan dəyərlərdən yoxsul böyüyürlər. Öz milli kimliklərinə yadlaşrlar. Bu yaxınlarda rastlaşdığım bir tanışımın dediklərini burada sizinlə paylaşırım: “Uşaq yaşlarımdan hind filmlərinə o qədər baxmışdım ki, özümə onların sitayiş etdiyi bütə bənzər kiçik heykəllər almaq istəyirdim”-deyirdi. Uşaqların şüuraltında bu kimi şeylərin yerləşməsi nə qədər də acınacaqlı haldır.

Bir zamanlar bəzi toplumlarda qız uşaqları diri-diri torpağa basdırılıaraq öldürülürdü. İndi övladlarımızı basdıraraq öldürmürük, amma demək olar ki, onları hər gün yenisi düzənlənən “star” olma yarışmalarına sövq edərək və ya iştiraklarına mane olmayaraq mənən öldürürük. Əvvəllər çuxura atılaraq öldürülən körpələrin yerini indi dırnaqarası mədəniyyətin, sənətin, şən-şöhrətin, modanın zirvəsinə qaldıraraq oradan aşağı yuvarlayaraq öldürdüyümüz gənclər tutur. Bütün bunlara dur deməyin vaxtıdır. Onlar bizim göz bəbəyimizdir. İnsan heç göz bəbəyini oda atarmı? Uşaq sahibi olmayan neçə-neçə ailələrin nə qədər məsrəflər edərək, hər yola baş vuraraq övlad sahibi olmaq istədiyini görürük. Övlad dünyaya gətirmək üçün çırpınan insan oğlu bəs nə üçün dünyaya gətirdiyi övladını doğru istiqamətləndirmir, göz görə-görə axirət dilənçisinə çevirir? Halbuki əsas məsələ

onların ölümündən sonra yeni həyata göz açmalarını təmin edə bilməkdir. Allah-Təala müqəddəs kitabımızda: **“Ey iman gətirənlər! Özünüzü və əhli-əyalınızı elə bir oddan qoruyun ki, onun yanacağı insanlar və daşlardır.”** –buyurur. (ət-Təhrim, 6) Baxaq görək, Rəbbimizin bu əmrinə nə qədər əməl edə bilirik.

Hər birimiz onların əlindən tutmalı, dost, sirdaş, yoldaş olmalıyıq. Axı onlar bu dünyada bizə əmanətdirlər. Əmanəti zay etsək, səbah qiyamət günündə əmanət sahibi olan Allahın hüzuruna nə üzlə çıxacağıq?

Qurani-Kərimdə Hz. Loğmanın oğlunu qarşısına alaraq ona dünyada və axirətdə faydalı olacaq əməlləri tövsiyə etdiyini oxuyuruq. Bu, hər birimizin örnək alacağı bir xüsusdur. Gəlin düşünək, ən son nə zaman onlara valideyn nəsihəti verdik? Və ya Hz. İbrahimin oğlu İsmayilla Kəbəni inşa etdiyini oxuyuruq. Bəs biz ən sonuncu dəfə hansı xeyirxah işdə, saleh əməldə övladımızla birgə iştirak etdik? Elə isə gəlin onları qarşımıza alıb həyatı başa salmaq, əllərindən tutub özümüzə birlikdə ibadət üçün getdiyimiz məscidlərə aparaq, bir xeyir iş gördükdə bunu görmələrinə şərait hazırlayaq. Sədəqə verərkən yanımızda olmalarına çalışaq. Qoy onları televizor, internet yox, biz tərbiyə edək. Əslində xoşbəxt insanlıq ki, önümüzə uşaq tərbiyəsi və insan yetişdirmək baxımından ən gözəl müəllim örnəyi olan bir Peyğəmbər var. O Peyğəmbər ki, Hz. Əlini, kiçik Həsənlə Hüseyini, Üsaməni, Zeydi, Ənəs bin Maliki, Abdullah bin Öməri, Ümaməni, Cəmrəni, Abdullah bin Abbası (Allah hamısından razı olsun) ən gözəl şəkildə yetişdirmiş və insanlığa ərməğan etmişdir.

Gəlin, enişli-yoxuşlu bu həyat yollarında onların əlindən tutuq!

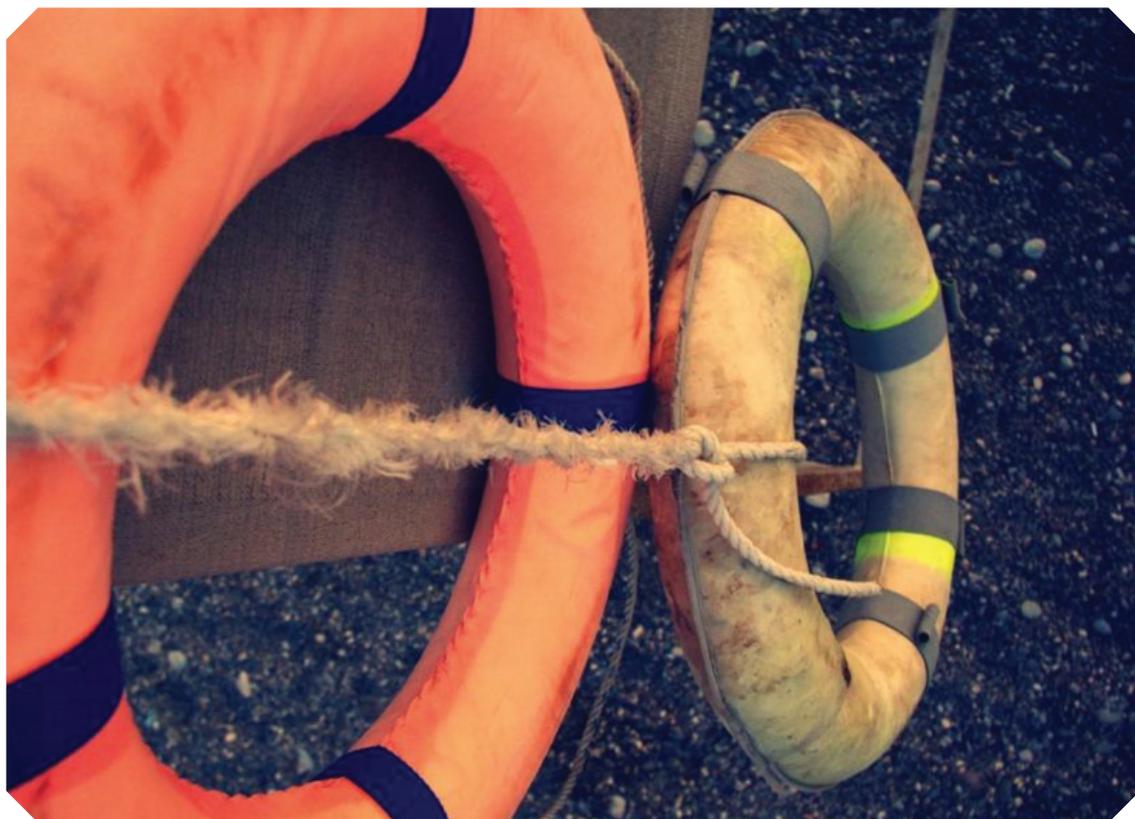
XİLASEDİCİ DAİRƏ

Yay fəslinin gəlməsilə çimərlik mövsümü də başlayır. Öz sağlamlığının qaydına qalan, qış fəslində xəstəliklərdən mümkün qədər uzaq qalmağa çalışan demək olar ki, hər kəs qızmar yay günlərini fürsət bilərək çimərliklərə üz tuturlar. Övladının sağlamlığını öz sağlamlığından üstün tutan hər bir valideyn özü ilə birlikdə övladını da dənizə aparır. Hətta üzmə bilməyənləri də... Onların dənizdə batmaması üçün xilasedici dairələrdən istifadə edirlər. Bu, dənizin təlatümlü sularında onların təhlükəsizliyini təmin edir.

Bu yazımda sizə çimərliklərin ekoloji cəhətdən təmiz olub olmadığından, çimərliklərdəki anti-sanitariyadan və ya rəzalətin baş alıb getdiyindən danışmayacam. Bu ayırı söhbətin mövzudur.

Mən istirahətinə dəyər verən, öz sağlamlığının qaydına qalan hər bir insana, həmçinin övladının gələcəyini düşünən, qışın soyuğunda xəstələnməməsi üçün yayın qızmarında onların qayğısına qalan hər bir valideynə hörmətlə yanaşıram. Bir anlıq səhlənkərlə üzdən dənizin azgın sularına qurban getməsin deyər övladlarına xilasedici dairələri taxdıran valideynlərə də...

Ancaq dənizin sularında qərğ olmasın deyər övladına xilasedici dairə taxdırdığı halda, sahiləki rəzalətə qarşı heç bir tədbir görməyən valideynə təəccüb edirəm. Dünyanın təlatümlü sularında övladının batmaması üçün heç bir xilasedici dairədən istifadə etməyən valideyni başa düşmürəm. Hansı ki, o xilasedici dairəni təmin etmək hər bir valideynin borcudur.

İnsanın yaratıcısı olan Uca Allah Qurani-Kərimdə hər bir valideynə nümunə olsun deyə Həzrət Loğmanın (ə.s) timsalında övladlara qarşı xilasedici dairə mahiyyətində bu nəsihətləri verir:

“(Loğman öyüd-nəsihətinə davam edərək) dedi: “Oğlum, (dünyada gördüyün hər hansı yaxşı, yaxud pis iş) bir xardal dənəsi ağırlığında olsa da, bir qayanın (daşın) içində, yaxud göylərdə və ya yerin təkində olsa da, Allah onu (qiyamət günü) ortaya gətirər (onun haqq-hesabını çəkər). Həqiqətən, Allah lətifdir (bütün incə, nazik işləri biləndir; lütfkardır), (hər şeydən) xəbərdardır!

Oğlum! Namaz qıl, (insanlara) yaxşı işlər görməyi əmr et, pis işləri qadağan elə. (Bu yolda) sənə üz verəcək müsibətlərə döz. Həqiqətən, bu (dediklərim) vacib əməllərdəndir! Adamlardan təkəbbürlə üz çevirmə, yer üzündə lovğa-lovğa gəzib dolanma. Həqiqətən, Allah heç bir özündən razını, lovğalanıb fəxr edəni sevməz!

Yerişində müvazinət gözlə (nə çox yeysin, nə də çox asta get) və (danışında) səsinə qaldırma. Çünki ən çirkin səs uzunqulaq səsidir!” (Loğman 31/16-19)

Övladı gələcəkdə sağlam görmək, xoşbəxt görmək, dərddən-kədərdən uzaq görmək hər bir valideynin arzusudur. Ancaq gələcək bir il sonranı düşünmək deyil axı... Həm də gələcək dediyimiz o biri il-dəki xəstəlik belə, bir dərd deyil, bəlkə də hər hansı bir günahın kəffarəsidir. Axı biz müsəlmanıq və bizim Peyğəmbərimiz xəbər verir ki: “Hər hansı bir müsəlmanın başına bir xəstəlik və ya əziyyət verən başqa bir şey gəlsə, Allah onun günahlarını ağacın yarpaqlarının töküldüyü kimi tökər.” (Buxari, 10/110) Məni maraqlandıran budur ki, övladlarının gələcəyi naminə bütün imkanlarını səfərbər edən valideynlər nə üçün onların istiqbalını müəyyən mər-

Dənizin sularında qərğ olmasın deyə övladına xilasedici dairə taxdığı halda, sahiləki rəzalətə qarşı heç bir tədbir görməyən valideynə təəccüb edirəm. Dünyanın təlatümlü sularında övladının batmaması üçün heç bir xilasedici dairədən istifadə etməyən valideyni başa düşmürəm. Hansı ki, o xilasedici dairəni təmin etmək hər bir valideynin borcudur.

hələyə qədər düşünürlər? İstiqbal, istiqbal deyərəkən, nə üçün hər birimizin qarşısındakı ən böyük və ən dəqiq istiqbal olan ölümü unudurlar?

Vətən dediyin bir topaq parçasıdır, övlad isə torpağın gülüdür. Ona görə də bir türk şairinin vətənlə bağlı məşur bəndini bir az dəyişərək belə deyə bilərik: “Sahibsiz nəsillərin məhv olması haqdır, Sən sahib çıxarsan bu övladlar məhv olmayacaqdır.” Biz sahib çıxmadığımız üçün övladlarımız gözlərimizin qarşısında əldən gedir. Kimlərin toruna düşdüyünü, kimlər tərəfindən adət-ənənələrindən uzaqlaşdırdığını görürük əslində. Ancaq övladlarımız qədər bizim də o tora düşdüyümüz aşkardır. Biz də o tora düşmüşük ki, övladlarımızın məhv olmasına səs çıxarmırıq.

Övladlarımızın canından çox qiymətli dinini, imanını, həyə və iffətlərini, namus vəfəzilətlərini, axirətlərini, ümumiyyətlə onları adam edən hər şeyləri əldən gedir. Bu cinayətin ən böyük ortağı biz deyilikmi? Biz razı olmasaydıq, övladlarımız göz görə-görə yad təsirlərin altında qalardımı?

İSLAM VƏ GƏNCLİK

Gənclik bütün dünyanın, bütün bəşəriyyətin gələcəyidir. Gənclik olmayan yerdə tərəqqi, yüksəliş, irəliləyiş yoxdur. Cəmiyyətin inkişafı yaşlıların biliyi və təcrübəsi, gənclərin cəsarəti və enerjisi sayəsində mümkündür. Bu iki qüvvə birləşdiyi zaman onların qarşısında heç bir sədd, heç bir maneə davam gətirə bilməz.

İlahi dinlərin sonuncusu və ən mükəmməl olan İslam cəmiyyətin formalaşmasında, müsəlman ümmətinin təşəkkülündə gənclərin mühüm rolu olduğunu etiraf etmiş, gəncliyə böyük qiymət vermişdir.

İslam dini Ərəbistanda meydana gələn Peyğəmbərimizə bu dinin yayılmasında kömək edənlər əsasən gənclərdən ibarət olmuşdur. Bu baxımdan İslamın bir gənclik hərəkatı olduğunu söyləmək mümkündür. İslamda ilk gənclər arasında Həzrət Əli (10yaş), Zeyd bin Harisə, Talha (15-17 yaş), Əbdürrəhman bin Əvf, Sad bin Əbi Vəqqas (17 yaş), Abdullah bin Məsud, Zübeyr bin Əvvam (16 yaş), Abdullah bin Ömər (13 yaş), Musab bin Ümeyr (18 yaş), Osman bin Əffan (24 yaş), Əbu Ubeydə bin Cərrah (31 yaş) və başqalarının adlarını çəkmək olar. İslamı ilk qəbul edənlər arasında Peyğəmbərimizin qızlarını, Ömər bin Bacı Fatimə binti Xəttabı, Əbu Bəkrin qızları Əsma və Aişəni qeyd etmək olar. Bu gənclərdən bəziləri çox varlı ailələrdən olmalarına baxmayaraq ailələrini tərk edərək Həzrət Məhəmmədin yanına gəlmiş, İslamı qəbul etdiklərinə görə böyük çətinliklərlə qarşılaşmış,

Allahın tövhid dininə sadıq qalaraq Peyğəmbərin ətrafında özlərinə yer almışdılar.

Gənclərin cəmiyyətin ümidverici, hərəkatverici qüvvəsi olduğunu gözəl bilən Peyğəmbərimiz başlıca diqqətini gənclərin təlim-təربiyəsinə yönəltdi, İslam icmasının formalaşmasında, islami dəyərlərin yaşanmasında və yayılmasında cavanların qüvvəsindən, istedadından, enerji və bacarığından geniş istifadə etmişdir.

Peyğəmbərimizin böyük məsuliyyət tələb edən yüksək vəzifələrə gənclərin hazırladığı yetişdirilməsini onların təbii haqqı hesab edir, bu məsələyə böyük diqqət verir, hətta gəncləri bu işlərə təşviq edirdi. Rəsul-Əkrəm (s.ə.s) gəncləri ciddi işlər görməyə ruhlandırmağın, onları çətin, məsuliyyətli işləri həyata keçirməyə cəsarətləndirməyin ən gözəl nümunələrini həyatı boyu, nümayiş etdirmişdir. Peyğəmbərimizin gəncləri təlim-təربiyə, elm sahəsində, eləcə də hərbi sahədə irəli getməyə təşviq etməsinin bəzi örnəklərini xüsusi olaraq qeyd etmək istərdik.

Məhəmməd əleyhis-salam gənclərdə əqidə-iman möhkəmliyinin yaradılmasına, din, əqidə, vətən, bayraq, haqq, ədalət uğrunda mübarizə zamanı onlarda zəfər ümidinin qüvvətləndirilməsinə xüsusi əhəmiyyət vermişdir. O, bir çox ciddi savaflarda müsəlmanlar arasında təcrübəli, yaşlı hərbcilərin olmasına baxmayaraq, komandanlığı gənclərə həvalə

etmişdir. O, Təbuk vuruşunda Bəni-Nəccar qəbiləsinin bayrağını 20 yaşlı Zeyd bin Sabitə, Xeybər savaşında bayrağı çox gənc olan Əliyə vermişdi. Eləcə də Peyğəmbərimiz Bəni-Qüzaə üzərinə olan vuruşda, həmçinin Bizansa qarşı müharibəyə hazırlaşan, tərkibində Əbu Bəkr, Ömər, Əbu Ubeydə kimi təcrübəli mücahidlərin yer aldığı qırx minlik müsəlman ordusunun komandanlığını 18 yaşlı Üsamə bin Zeydə həvalə etmişdi. Səhabələrdən bəzilərinin çox gənc olduğu üçün komandanlığın Üsaməyə tapşırılmasına etiraz etməsinə baxmayaraq, Peyğəmbər onu çox öymüş və bu vəzifəyə layiq olduğunu dönə-dönə bildirmişdi. Burada bir mühüm cəhət də nəzərə almaq lazımdır. Məlum olduğu kimi, Üsamə Məhəmməd əleyhissalamın azad etdiyi köləsi Zeydin oğlu idi. Peyğəmbərimiz Üsaməni ordu sərkərdəliyinə gətirməklə İslamın insanların bərabərliyini təmin etməsini, bir insanın digərindən üstün tutulmasının onun azad, yaxud kölə olması ilə deyil, təqva dərəcəsi, şəxsi keyfiyyətləri, bacarığı və ləyaqəti ilə müəyyən edildiyini bir daha ümmətə, eləcə də bütün bəşəriyyətə bəyan etmişdi. Yuxarıda deyilənlər Peyğəmbərimizin gənclərə bəslədiyi inamın, gənclərə göstərdiyi qayğının ən bariz nümunələridir.

Rəsuli-Əkrəm (s.ə.s) gənclərin elm sahəsində yetişməsinə böyük qayğı və diqqət göstərmiş, onları elmə həvəsləndirmiş, ehlə məşğul olmaları üçün hər cür şərait yaratmış, gənclərdən olan elm sahiblərini yüksək qiymətləndirmişdir. Məsələn, başqalarına hədis yazmağı qadağan etdiyi halda Həzrət Əliyə və Abdullah bin Əmr bin əl-Asa bu işi görməyə icazə vermişdi. Peyğəmbərin vəhy katibləri əsasən gənclərdən ibarət olmuş, onun İslama dəvət məktubları gənclər tərəfindən yazılmışdır. Peyğəmbərimiz gəncləri, o cümlədən Zeyd bin Sabiti əcnəbi dilləri, xüsusilə süryani və ibrani dillərini öyrənməyə təşviq etmişdir. O özü ilə yəhudilər arasında danışıqlar aparmaq üçün Zeyd bin Sabiti elçi təyin etmişdi. Peyğəmbər yenə də gəncləri elmə təşviq etmək məqsədilə özü həyatda ikən bir sıra cavan səhabələrə fətva verməyi izn vermişdi. Onların içərisində Həzrət Əlinin, Əbdürrəhman bin Əvfin, Abdullah bin

Məsudun, Zeyd bin Sabitin, Muaz bin Cəbəlin adlarını çəkmək olar. Məhəmməd əleyhissalamın “Mən elmin şəhəriyəm, Əli isə onun qapısıdır. Şəhərə girmək istəyən qapıdan keçib gəlsin”, “Ümmətimin içində halal-haramı ən yaxşı bilən Muazdır” hədisləri onun gənclərin elmini nə cür yüksək qiymətləndirməyinə dəlalət edir. Məhz elə buna görədir ki, Peyğəmbər 21 yaşlı Muaz bin Cəbəli Yəmənə vali göndərmişdi.

Rəsuli-Əkrəm (s.ə.s) gənclərin mənəvi əxlaqi zahidlikdə ifrata varan, gündüzləri oruc tutub, gecələri namazla sürən, qadınları tərki etmək istəyən Abdullah bin Əmr bin əl-As, Osman bin Məzun, Əbud-Dərda kimi gənclərə, onların simasında bütün mühacir və ənsara İslamda rahiblik olmadığını anlatmış, onlara dini və dünyəvi həyatda öz sünnesinə uyğun orta bir yol tutmağı tövsiyə etmişdir. O, eyni zamanda bütün müsəlmanları, o cümlədən gəncləri zinakarlıq, əyyaşlıq və pozğunluqla məşğul olmaqdan çəkirmiş, onlara İslam qaydalarını əsasında ailə qurmağı, nəsil artırmağı, yaxşı oğul-uşaq böyütməyi vacib bir əməl olaraq buyurmuşdur.

Peyğəmbərimiz gənclərə sərbəst düşünməyi, həqiqəti söyləməyi, haqqı müdafiə etməyi, özlərinin doğru fikirlərini heç bir şeydən çəkinmədən, cəsərlə müdafiə etməyi tövsiyə etmişdir.

Bütün bu dediklərimiz, Peyğəmbərimizin gənclərə verdiyi yüksək qiymətin, gəncliyə göstərdiyi böyük qayğının azsaylı, kiçik nümunələridir.

Son olaraq onu qeyd etmək istəyirik ki, biz İslamın, Həzrət Məhəmmədin gəncliyə verdiyi yüksək qiyməti cavanlarımıza çatdırmaqla yanaşı, Peyğəmbərimizin özünü böyüməkdə olan nəsələ layiqincə tanıtmalıyıq. Qurani-Kərimdə möminlər üçün əxlaqi baxımdan “usvətun həsənə” (gözəl örnək) adlandırılan, “Həqiqətən sən böyük bir əxlaq üzərindəsən” deyən müraciət edilən Məhəmməd Peyğəmbərin kamil bir insan, güvənənilən adam, Allahın sevib-seçdiyi bəndə, nəhayət sonuncu peyğəmbər kimi təkrar olunmaz əxlaqi keyfiyyətlərini, misilsiz insani məziyyətlərini gənclərimizə çatdırmağın olduqca böyük əhəmiyyəti vardır.

Bakı Dövlət Universiteti İlahiyyat Fakültəsinin dekan müavini Prof. AKİF KÖTEN: YETİŞMƏKDƏ OLAN AZƏRBAYCAN GƏNCLİYİ ARTIQQ ÖZ TÖHFƏLƏRİNİ VERİR!

Prof. Akif Köten kimdir?

Prof. Akif Köten 1951-ci ildə Samsunun Ladik ilçəsində dünyaya gəlib. 1963-cü ildə Çorum İmam-Xətibdə orta məktəb təhsilinə başlayıb, 1969-cu ildə buranı bitirib. Həmin il İzmir Yüksək İslam İnstitutuna daxil olub, 1973-cü ildə buradan məzun olub. İslam İnstitutunda oxuduğu illərdə 3 il imam vəzifəsində çalışmışdır. Sonra Ankara müfti yardımçısı və vaizlik vəzifəsində çalışıb. 6-7 il Diyanət İşləri Başqanlığında fəaliyyət göstərdikdən sonra 1976-cı ildə Fassa İmam Xətib liseyi müəllim kadrosuna daxil olub. 1977-ci ildə Bursa Yüksək İslam İnstitutunda hədis assistenliyi imtahanı ilə oraya daxil olaraq elmlər namizədi adına layiq görülüb. 1982-ci ildə Yüksək İslam İnstitutları İlahiyyat fakültəsi adını aldıqdan etibarən Uludağ Universiteti İlahiyyat fakültəsində

müəllim olaraq çalışır. 2002-2005-ci illərdə Türkmənistanın Məxdimqulu Dövlət Universitetinin ilahiyyat fakültəsində dekan yardımçısı işləyib. İki ildir ki, Bakı Dövlət Universitetinin İlahiyyat fakültəsində dekan yardımçısı vəzifəsində çalışaraq, Azərbaycan gəncliyinin inkişafına öz töhfələrini verir.

İrfan: Jurnalımız bu ay çox mühüm bir məsələni qapaq mövzusu seçdi: “Övlad Tərbiyəsi”. Bir müəllim olaraq, gənc nəsillərin yetişməsində əvəzsiz rolu olan Akif bəyə görə övlad tərbiyəsi haradan başlayır? Burada valideynin, müəllimlərin, çevrənin rolu nə qədərdir və nələrə diqqət edilməlidir?

Prof. Akif Köten:

Övlad tərbiyəsi ilk növdədə ailədən, ata-anadan başlayır. Ata-ananın əxlaqı nə qədər gözəl olarsa uşaqların əxlaqı da bir o qədər gözəl olar. Uşaqlar tərtəmiz fitrət üzrə doğular. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) hədisi-şərifində buyurur ki: “Hər bir uşaq (İslam) fitrəti üzrə tərtəmiz doğulur. Sonradan ata-anası onu ya yəhudi, ya xristian və ya məcusi edər.” Hədis bizə açıq şəkildə göstərir ki, dünyaya gələn hər bir uşaq tərtəmiz, qabiliyyətli və potensial sahibi olaraq dünyaya gəlir. Bu potensialı düzgün istiqamətləndirmək valideynin üzərinə düşən vəzifədir. Həmçinin burada çevrə faktorunu da qeyd etmək lazımdır. Bu deyilənlər nəzərə alınaraq ailənin, ətraf mühitin uşaq tərbiyəsindəki rolu üzərində düşünmək lazımdır. Uşaq tərbiyəsində müəyyən yerə qədər ailə çox əhəmiyyət kəsb edir. Amma uşaq 6-7 yaşa gəldikdən sonra ətraf mühitin təsiri özünü göstərməyə başlayır. Bu yaşdan etibarən

uşaqlar məktəbə getdiyinə görə məktəb də mühüm rol oynayır. Uşaq tərbiyəsində 3 əsas faktor var: 1. Ailə faktoru, 2. Ətraf mühit. 3. Məktəb. Bu üçü bir-birini müsbət mənada tamamladığı zaman gözəl nəticələr ortaya çıxar. Amma bu üç ünsür bir-birindən fərqləndikdə tərbiyədə müəyyən problemlər yaşanar.

Ata-ana ilk növbədə yaxşı nümunə olmalıdır. Uşaq ilk növbədə ata-ananı tanıyır, onların hərəkətini təqlid edir. Məsələn, ata-anası namaz qılan bir uşaq iki-üç yaşa gəldikdə namazı şəkil etibarilə öyrənmiş olur. Buna görə Rəsulullah (s.ə.s): “Uşaqlarınıza yeddi yaşa gəldikdə namazı öyrədin. 10 yaşa gəldikdə qılmazlarsa xəfif döyün.” –buyurur. Burada mühüm bir məsələ var. Hədisə baxdığımız zaman bu nəticəyə gəlirik ki, uşağa 3 il ərzində namaz öyrədilməlidir. Hədiyyə verilərək, sevdirilərək və s. yollarla bu təlim edilməlidir. Zəmanəmizdə bəzi ailələrin bu mövzuda xətəyə düşdüyünün şahidi oluruq. Uşağı vaxtında öyrətmirlər, 15-20 yaşına gəldiyi zaman namaz qılmadığından şikayət edirlər. Axı sən ona namazı sevdirməmişən, öyrətməmişən, indi necə tələb edə bilərsən? Xüsusilə yaşadığımız yay mövsümündə, uşaqların məktəb tətili dönməndə “Yay Quran kursları” mühüm yerə sahibdir. Uşaqların tətlini səmərəli etmək üçün onları məscidlərə, dinimizin, milli mənəvi dəyərlərimizin öyrədildiyi yerlərə göndərmək ən düzgün seçim olardı. Bir şeyi də qeyd edim ki, bu kimi kurslarda dərslər verənlərin uşaq psixologiyasını yaxşı bilməsi əsas şərtlərdəndir. Çünki uşaqlar oyun, əyləncə həvəskarındırlar. Onlara bu kimi biliklər oyunla və s. yollarla öyrədilməlidir. Onlara tolerantlıq yanaşmaq lazımdır. Peyğəmbərimizin həyatına baxdıqda uşaqları çox sevdiyini, onları danlamadığını, döymədiyini görürük. Gözəl nümunə olmaq əsasdır. Quran kurslarında çalışan müəllimlər səbirli olmalı, uşaqların

istəklərini nəzərə almalı, onlara sevdilərək təməl bilgiləri öyrətməlidirlər. Bu yaşda olan uşaqları çox yükləməmək lazımdır. İman əsasları, İslamın şərtləri, ibadət öyrədilməli, Allah, Peyğəmbər sevgisi, vətən sevgisi aşılmalıdır. İşin özəyi budur. Peyğəmbər (s.ə.s)-in Ənəs bin Malikə qarşı davranışı nümunə götürülməlidir. Ənəs (r.a) deyir ki: “On il Allah Rəsuluna xidmət etdim. Heç vaxt etmədiyim bir iş görə niyə belə etmədin, etdiyimə görə də niyə belə etdin demədi.” Uşaq tərbiyəsi anlayış istəyir. Onları nəzəri bilgilərlə yükləməkdənsə, təməl bilgiləri vermək, işin əsasını öyrətmək lazımdır.

İrfan: *Zəmanəmizdə övlad tərbiyəsində gözərdi edilən xüsusiyyətlər nələrdir?*

Prof. Akif Köten:

Günümüzdə təlim-tərbiyə bir elm sahəsi olaraq formalaşmışdır. Uşaq tərbiyəsi də bunun bir hissəsidir. Bu gün uşaq tərbiyəsində ümumiyyətlə iki metod izlənməkdədir ki, bunlar yanlışdır: 1. Ənənəvi tərbiyə. Bu daha çox uşaqları zorla yönləndirmə, əmrlə idarə etmə yoludur. Bu metod səhvdir. Uşağa zorla nə isə öyrətmək bəlkə ilk mərhələdə mümkündür, amma vaxt keçdikcə bu üsul nəticə verməməkdədir. 2-ci metoddə daha çox Qərb mədəniyyətindən təsirlənərək liberal anlayışla uşaqlara heç müdaxilə etməmək, istədikləri hər şeyə izin verməkdir ki, bu da yanlışdır. Uşaqlara təzyiq göstərmədən və

*Uşaq tərbiyəsində 3 əsas faktor var:
1. Ailə faktoru, 2. Ətraf mühit. 3. Məktəb. Bu üçü bir-birini müsbət mənada tamamladığı zaman gözəl nəticələr ortaya çıxar. Amma bu üç ünsür bir-birindən fərqləndikdə tərbiyədə müəyyən problemlər yaşanar.*

tamamilə sərbəst buraxmadan, bu ikisinin arasında bir yol təqib edərək mərhəmət, şəfqət və sevgi əsaslı tərbiyə anlayışına sahib olmaq lazımdır. Ata-analar bu cür davranarsa uşaqlara istədikləri tərbiyəni verə bilərlər. Burada qeyd etdiyimiz kimi çevrə və məktəb faktoru da mühümdür. Xüsusilə bu gün hər evdə olan televizor və internetin birbaşa uşağa təsiri söz mövzudur. Buna qarşı da hazır olmaq lazımdır. Hər zaman televizoru bağlamaq mümkün deyil. Belə edildikdə uşaq başqa yerlərdə bu kimi imkanlardan yanlış istifadə edə bilər. Əslində isə valideynin nəzarəti altında bu kimi vasitələrdən istifadələrini təmin etmək lazımdır. Burada müsəlmanlara sosial bir vəzifə də düşür. Sözüünü edəcəyimiz bu vəzifə fərzi-kifayədir. Yeni telekanallar açmaq, yaxşı tərbiyəvi proqramlar hazırlamaq, internet saytları qurmaq və beləcə bu boşluğu doldurmaq lazımdır.

İrfan: *Artıq iki ildir ki, Azərbaycandasınız? Gələrkən hansı duyğularla gəlmişdiniz? İlk təəssüratlarınız necə oldu. Və bu gün Türkiyəyə dönmə arəfəsində burada, Azərbaycan gəncliyində nələri müşahidə edirsiniz?*

Prof. Akif Köten:

Daha əvvəl Türkmənistanda işlədiyim üçün bu coğrafiyanın insanlarına nabələd deyildim. Burada rastlaşdığım bir çox şeyi yadırgamadım, çünki mənə tanış mədəniyyət idi. Müşahidə etdim ki, hər gün burada müsbət inkişaf var. Yaxşıya doğru irəliləyiş var. Bu, zaman tələb edən bir xüsusdur. Bir toplumun dəyişməsi qısa zaman içində olmur. İki il ərzində ümidlərim boşa çıxmıdı. Mən Azərbaycanın gələcəyindən ümidliyəm. Bir neçə il sonra burada mənəvi cəhətdən, sosial baxımdan qat-qat yaxşı nəticələrin şahidi olacaqsınız. Şükürlər olsun ki, ölkənin maddi inkişafı getdikcə yüksəlməkdədir. Bu mərhələdə mənəvi

inkişafa da əhəmiyyət vermək lazımdır. Əks təqdirdə bu xüsus Azərbaycanın gələcəyinə təhlükə ola bilər. 17-18 yaşlı uşaqların yüz minlik maşınlar sürməsi, həddən artıq israflar etməsi buna bir misaldır. Mənəvi zənginlik olmazsa maddi zənginlik zərərə çevrilir. Ona görə də bu xüsus heç vaxt arxa plana atılmamalıdır. Burada çalışdığım iki il ərzində gənclərin hər keçən gün irəliləyişinə şahid oldum. Dövlətin aldığı tədbirlər, korrupsiyaya qarşı mübarizə və s. müsbət inkişafdan xəbər verir. İnşallah Azərbaycan gələcək illərdə həm maddi, həm də mənəvi yöndən ən qabaqcıl ölkələrdən biri olacaqdır. Çünki bu yolda uğurla addımlamaqdadır.

İrfan: *Akif bəy, İlahiyyat Fakültəsinin tələbələrinin Azərbaycandakı mənəvi boşluğu doldurma biləcək səviyyədə yetişdiyinə nə qədər inanırsınız?*

Prof. Akif Köten:

Biz hər fürsətdə tələbələrimizə bunu aşılağama çalışırıq. Azərbaycanda dini təhsil sahəsində əsas iki müəssisə var. BDU-nin İlahiyyat Fakültəsi və Bakı İslam Universiteti, eyni zamanda onun şöbələri. Şükürlər olsun ki, bu müəssisələrdə istənilən nəticə hasil olmuşdur. Hər gün inkişafın şahidi oluruq. Bu müəssisələrdən məzun olanlar Azərbaycanın mənəvi həyatında öz töhfələrini verəcəklər.

İrfan: *Akif bəy, dəyərli vaxtınızı bizə sərff etdiyiniz üçün təşəkkür edirik!*

Burada çalışdığım iki il ərzində gənclərin hər keçən gün irəliləyişinə şahid oldum. Dövlətin aldığı tədbirlər, korrupsiyaya qarşı mübarizə və s. müsbət inkişafdan xəbər verir. İnşallah Azərbaycan gələcək illərdə həm maddi, həm də mənəvi yöndən ən qabaqcıl ölkələrdən biri olacaqdır.

MÜƏLLİMİN GÜNDƏLİYİNDƏN

Bir müəllim vəzifəsinin sadəcə məlumatlandırmaq olmadığını bilməli, keçəcəyi dərsi planlaşdırarkən yeri gəldikdə tələbələrin diqqətini çəkəcək bölümlər də hazırlayıb diqqətlərini cəlb etməlidir. Dərsi başa salarkən real həyatla əlaqələndirmək və sual-cavab metodundan istifadə etmək tələbəni ayıq tutar.

Tərbiyədə müvəffəqiyyətin ən əsas açarı səbir, səbat və fədakarlıqdır.

Tərbiyəçi qarşısına çıxan çətinliklərdən qorxmamalı, əksinə, çətin şərtləri nəzərə alaraq müqavimətini artırmalı, daha da güclü olmalıdır.

Bir tərbiyəçi zəiflik və imkansızlıqlara baxaraq əsla ümitsizliyə, qəflət və tənbelliyə düşməməlidir.

Qəlblərə əbədi səadət iksiri olacaq abi-həyatın çox vaxt çətin anlarda və iztirab diyarlarında gizli olduğunu yaddan çıxarmamaq lazımdır. Çünki həyatı qiymətli və bərəkətli edən xüsus ülvü bir qayə uğrunda göstərilən fədakarlıqlardır.

Təlim-tərbiyə müvəqqəti sevda deyildir. Son nəfəsə qədər eşq və vəcdlə ifa edilməli olan ali vəzifədir. Bu etibarla tərbiyəçinin azuqəsi səbir, istinadgahı Mövlə olmalıdır.

Tərbiyəçi hansı cəmiyyətdə olursa olsun, hər zaman iman həyəcanını qoruya bilən, qəlbini var-dövlət və mənfəət təlaşlarından uzaq tuta bilən, tərbiyəyə möhtac könüllərin səssiz fəryadlarına qulaq verə bilən kəsidir.

GƏLƏCƏYİMİZ ÖZ ƏLİMİZDƏDİR

Hər zaman və hər yerdə bu şüara rast gəlmək mümkündür. “*Övladlarımız bizim gələcəyimizdir*”. Bunun bir mənası belədir ki, gələcəyə inamla və ümidlə baxmaq istəyiriksə, mütləq gələcəyimiz olan övladlarımızın təlim-təربiyəsi ilə yaxından maraqlanmalıyıq. Onların təlim-təربiyəsi ilə məşğul olmaq üçün nə qədər vaxt ayırsaq, bir o qədər əxlaqlı, təربiyəli, dünya görüşünə malik, istedadlı və qabiliyyətli və eyni zamanda vətəninə, millətinə, dininə və dövlətinə sadıq gələcək yetişdirmiş olarıq. Yox əgər onların təlim-təربiyəsi gözdərdi edilsə və ya başqalarının öhdəsinə buraxılsa heç şübhəsiz ki, belə bir yetişkindən normal bir davranış gözləmək əbəs olar. İkinci mənası da var ki, bəlkə də bu mənası daha önəmlidir. Sən övladını elə yetişdirərsən ki, o sənənin ya cənnətin, ya da cəhənnəmin olar. Gələcək dedikdə yalnız sonlu olan dünya həyatı başa düşülməməlidir mənəcə. Əfsuslar olsun ki, bu gün bəzi valideynlər övladlarının maddi rifahı və gələcəyi üçün gecə-gündüz çalışır, ancaq onun təlim-təربiyəsinə, dini təhsilinə gəldikdə vaxtdan şikayətlənirlər. Amma teleseriallara, futbola baxmağa, telefonda qeybətə ayırdıqları vaxtı vaxt saymırlar. Hətta bəziləri də belə fikirləşir ki, əsas övladının alacağı təhsil və təhsildən sonra işləyib alacağı maaşdır. Belə valideynlər öz övladını vətənpərvər və millətini sevən bir vətəndaş kimi yetişdirə bilməzlər.

Əvvəlcə onu qeyd etmək lazımdır ki, bir uşağın təربiyəsi ana bətnindən başlayır. Ata bu zaman evə gətirdiyi qidaların halallığına daha çox diqqət etməlidir. Bir uşağa hamilə olan ana halal qidalanmalı, həkimin tövsiyələrinə quaq asdığı kimi, ən böyük Həkim olan Allahın əmr və qadağanlarına da qulaq asmalıdır.

Övladlarımızın təlim-tərbiyəsini yalnız anaya həvalə etmək düz deyil. Ataların da uşağın böyüməsində maddi olduğu kimi mənəvi dəstəyi olmalıdır. Axşam evə gəldikdən sonra onların dərsləri ilə yaxından maraqlanmalı, ibadətlərini nizamlı şəkildə yerinə yetirib-yetirməməsinə diqqət etməlidir. Bu iş anadan daha çox ataya aid bir vəzifədir. Allah-Təala belə buyurur; “ **Bilin ki, mallarınız və övladlarınız ancaq fitnədir** (imtahandır). **Allah yanında isə böyük bir mükafat vardır.**” (əl-Ənfal, 28)

Həm var-dövlət, həm də oğul-uşağın imtahan olmasının səbəbi budur ki, Allah-Təala ataları bu nemətlərlə sınağa çəkməkdədir. Allah-Təalanı heç düşünmədən, ona ibadət etmədən yalnız dünya malının arxasınca gedən bir atayla öz övadlarını Allahın istədiyi kimi, tərbiyə edib yetişdirməyən, onları Allaha ibadət etməyə yönəltməyən ata bu imtahandan keçə bilməz. Əgər bu nemətlərin qədrini bilib, həm də şükrünü edə bilərsə onu da böyük bir mukafat gözləyir.

Bundan əlavə tibb də təsdiqləmişdir ki, atalar öz övladları ilə nə qədər birlikdə olsa bu, uşaqların zəkasının artmasına bir o qədər çox təsir edir. Bu bir həqiqətdir ki, ata olduğunu dərk edən və bunun məsuliyyətini hiss edən hər kəs öz övladlarına daima örnək olar və onların imanlı, əxlaqlı, saf və dürüst yetişməsi üçün daim öz tövsüyələrini verir.

Ən böyük pedaqoq olan peyğəmbərlər digər insanlarla yanaşı, öz övladlarına da həmişə öyüd və nəsihət ediblər. Loğman Həkimin öz oğluna və eyni zamanda qiyamətə qədər hər bir gəncin qulağında sırğa olacaq nəsihətlərinə diqqət edək: “**Loğman öz oğluna nəsihət edərək demişdi: “Oğlum! (Allaha) şərik qoşma. Həqiqətən, Allaha şərik qoşmaq böyük zülmüdür. Oğlum! (Gördüyün iş) bir xardal dənəsi ağırlığında olsa da, bir qayanın içində, yaxud göylərdə və ya yerin dibində olsa da, Allah onu aşkar edər. Həqiqətən, Allah Lətifdir, Xəbərdardır. Oğlum! Namaz qıl, (insanlara) yaxşı işlər görməyi əmr et, pis işləri qadağan elə. (Bu yolda) sənə üz verəcək müsibətlərə döz. Həqiqətən, bu (dediklərim) vacib əməllərdəndir! Adamlardan təkəbbürlə üz çevirmə, yer üzündə**

“Loğman öz oğluna nəsihət edərək demişdi: “Oğlum! (Allaha) şərik qoşma. Həqiqətən, Allaha şərik qoşmaq böyük zülmüdür. Oğlum! (Gördüyün iş) bir xardal dənəsi ağırlığında olsa da, bir qayanın içində, yaxud göylərdə və ya yerin dibində olsa da, Allah onu aşkar edər. Həqiqətən, Allah Lətifdir, Xəbərdardır.

lovğa-lovğa gəzib dolanma. Həqiqətən, Allah heç bir özündən razını, lovğalanıb fəxr edəni sevməz! Yerişində müvazinət gözlə (nə çox yeyin, nə də çox asta get) və (danışanda) səsini qaldırma. Çünki ən çirkin səs uzunqulaq səsidir!” (Loğman; 13, 16, 17, 18, 19)

Bu misal bizə bu dərsi verməkdədir. Yaxşı bir ata peyğəmbərlərin etdiyi kimi, uşaqlarına öncə Allaha gedən yolu öyrətməli, yaxşı bir təhsil almasına şərait yaratmalı, sonra da bütün sevgi və şəfqətini toplayıb “Əziz bala” deməlidir. Amma biz belə etmirik. Bu peyğəmbər metodunu görməməzlikdən gəlirik. Övladlarımıza yaxşı bir gələcəyi zəmanət altına almaq üçün var-dövlət qoyaraq, onlara daha faydalı olduğumuzu zənn edirik. Bütün nemətlərin müvəqqəti olduğunu hesab etmirik. Güclü bir imana sahibi olmalarını təmin edərək, Allahı razı edəcək işləri (saleh əməlləri) öyrədərək, onları həm dünyada, həm də axirətdə xoşbəxt edəcəyimizi, övladlarımızın gələcəyini təminat altına almağın bu olduğunu unuduruq. Dürüst və imanlı bir övlad yetişdirmək axirət sərmayəsidir. Bu haqda Allah Rəsulu (s.ə.s) belə buyurmuşdur: “*Ölən insan oğlunun bütün əməllərinin savabı mütləq kəsilsin. Ancaq üç şey bundan sitisna təşkil edir. Sədəqeyi-cariyə, (yol çəkmək, körpü salmaq, məscid və ya məktəb inşa etdirmək), istifadə edilən elm, valideyninə dua edən xeyirli övlad.*” (Müslim, Vəsiyyə, 14; Əbu Davud, Vəsaya, 14)

ŞEYX ƏDƏBALİDƏN OSMAN QAZİYƏ

Tarixə şan və şərəf verən dövlət adamlarının əksəriyyətini böyük ruh tərbiyəçiləri yetişdirmişlər. Onlar yetişdirdikləri dövlət adamlarına zəngin bir könül iqlimi qazandırmış və özlərini mərhəmət və məsuliyyət duyğuları ilə əbədiləşdirmişlər. Məhz belə bir tərbiyədən keçən liderlərin qurduğu dövlətlər uzunömürlü olmuş, tarixə qızıl hərfərlə yazılmışdır. Tarixdə qurulmuş böyük Türk İmperiyalarından biri olan Osmanlı dövləti də elə bu səbəblə altı əsrlik bir ömür yolu keçmişdir. Osmanlı dövlətinin qurucusu olan Ərtoğrul Qazi böyük mürsid Ədəbali həzrətlərini özünə rəhbər saymış, oğlu Osman Qazini də onun tərbiyəsinə təslim etmişdir.

“Bax oğul!

Məni incit, Şeyx Ədəbalini incitmə.

O, bizim əşirətimizin mənəviyyat Günəşidir! Onun tərəzisi bir dirhəmi belə çaşmaz!

Mənə qarşı çıx, ona qarşı çıxma!..” deyən Ərtoğrul Qazi bu vəsiyyəti ilə Osman Qaziyə və onun xələflərinə mənəvi liderlərin tərbiyəsində diqqət edəcəkləri xüsusları təlim etmişdir.

Ədəbali həzrətləri də Osman Qazini öz tərbiyəsi və himayəsi altında yetişdirmiş, ona mərifətullahın zövqünü daddırmış, qayğıkeş, əxlaqlı, təmkinli olmağı aşlamışdır. Beləliklə onu böyük bir dövlətin padşahı, qurucusu kimi hazırlamışdır. Bu baxımdan Osmanlı dövlətinin əsl memarı Şeyx Ədəbali həzrətləridir desək yanlışdır.

Şeyx Ədəbali həzrətlərinin Osman qazini və ondan sonra gələcək dövlət adamlarını istiqamətləndirəcək tövsiyələrindən bir qismini bu yerdə dilə gətirmək yerinə düşərdi:

“Ey oğul!

Bəysən! Bundan sonra qəzəb bizə, mülayimlik sənə!.. Kimisə incitmək bizə; könül almaq sənə!.. Acizlik bizə, yanılmaq bizə; xoş görmək, bağışlamaq sənə!.. Keçimsizliklər, ziddiyyətlər, uymazlıqlar, anlaşmazlıqlar bizə; ədalət sənə!.. Pis göz, boşboğazlıq, haqsız yorum bizə; bağışlamaq sənə!..

Ey oğul!

“Bundan sonra bölmək bizə; bütünləmək sənə!.. Ərincəklik bizə; xəbərdarlıq, həvəsləndirmək sənə!..”

Ey oğul!

“Yükün ağır, işin çətin gücün tükə bağlı. Allah təala yardımçın olsun! Bəyliyini mübarək qılsın. Haqq yolunda yararlı etsin! İşığı parlatsın! Nurunu uzaqlara çatdırsın. Sənə yükünü daşıyacaq güc, ayağını sürüşdürməyəcək ağıl və qəlb versin.

“Səbir çox önəmlidir! Bir bəy səbr etməyi bilməlidir! Vaxtından öncə çiçək açmaz! Kal armud yeyilməz; yeyilsə belə, bağırında qalar. Bülövsüz qılınc da eynən kal armud kimidir.”

“Millətin öz irfanı içində yaşasın! Ona arxa çevirmə. Onun varlığını həmişə duy. Milləti idarə edən də, diri tutan da bu irfandır!”

“Ən böyük zəfər nəfsini tanımaqdır. Düşmən insanın özüdür. Dost isə nəfsi tanıyanın özüdür!”

“Axacaq qan boş yerə axmamalı: ona yol və yön lazımdır! Zira qan torpaq sulamaq üçün axmamalıdır!!!”

“Şəxsin gücü günün birində tükənər, amma elm yaşar, elmin işığı qapalı gözlərdən belə içəri sızar, aydınlığa qovuşdurar.”

“Heyvan ölər palanı qalar, insan ölər əsəri qalar. Gedənin deyil, bir miras qoymayanın arxasınca ağlamalı.. Əsəri qalanın da yolunu davam etdirməli!”

“Savaşı sevmirəm, qan axıtmaqdan xoşlanmıram, amma bilirəm ki; qılınc qalxıb enməlidir! Fəqət bu qalxıb enmə yaşatmaq üçün olmalıdır! Yoxsa, insanın digərlərinə qılınc endirməsi bir cinayətdir. Bəy məmləkətdən artıq deyildir! Bir savaş yalnızca bəy üçün başlamaz.”

“Durmağa, istirahət etməyə haqqımız yoxdur! Çünki zaman yox, vaxt azdır!”

“Yalnızlıq qorxaqlar üçündür. Torpağın əkin zamanını bilən əkinçi başqasından məsləhət almaz. Tək başına qalsa da... Yetər ki, torpağın tavadı olduğunu bilsin.”

“Məqsəd sevgi olmalıdır. Sevmək isə səssizlikdə kamala çatır. Bağırmaq xoşa gələn bir şey deyil! Gözə girməklə də sevlənmək mümkün deyil!”

“Keçmişini bilməyən gələcəyini də bilməz. Osman! Keçmişini yaxşı bil ki, gələcəyə sağlam addımlarla irəliləməyi bacara biləsən. Hardan gəldiyini unutma ki, haraya gedəcəyini unutmayasan.”

ÖVLADLARIMIZA LAQEYD QALMAYAQ

Allah-Təala insan oğlunu ən gözəl bir surətdə yaratmış, sayısız nemətlər vermiş və ona bəzi vəzifələrlə məsuliyyətlər yükləmişdir. Rəbbimizin bəxş etdiyi ən əhəmiyyətli nemətlərdən biri də şübhəsiz ki, gözümüzün nuru, həyatımızın bəzəyi olan övladlarımızdır. Cəmiyyətə buraxacağımız ən gözəl miras, aramızca candan dua edəcək yeganə varlıq, ailə bağçamızın gülləri...

Sahib olduğumuz hər nemətin məsuliyyəti olduğu kimi övladlarımızı qorumaq, yaxşı yetişdirmək və gözəl tərbiyə etmək kimi əhəmiyyətli bir vəzifəmiz də vardır. Heç bir ata-ana bu güllərin solmasını istəməz. Çünki övladlarımız bizim üçün əziz və sevimlidir, onların yaxşı olmalarını istəyirik. Uca Rəbbimiz Qurani-Kərimdə buyurur: **“Ey iman gətirənlər! Özünüzü və ailənizi yanacağı insanlar və daşlar olan oddan qoruyun!”** (ət-Təhrim 6) **“Bilin ki, mal-dövlətiniz və övladınız sizin üçün (Allah qarşısında) ancaq bir imtəhandır. Ən böyük mükafat isə məhz Allah yanındadır!”** (əl-Ənfal 28) Bu ayələrdəki Allahın atəşindən qorunmaq,

Onun əmrlərini yerinə yetirmək və qadağalarından çəkinməklə olur. Ona görə ata-anaların övladlarına qarşı ilk vəzifəsi onları gözəl şəkildə tərbiyələndirmək, məsuliyyət duyğularının şüuru içərisində həyata hazırlamaq və gözəl davranışlarla onlara örnək olmaqdır.

Uşağın ilk tərbiyə ocağı evi, ilk müəllimləri də ata-analardır. Buna görə borcumuz onları Allahın rızasına uyğun bir tərbiyə içərisində yetişdirmək və ya belə bir tərbiyə içərisində yetişmələrini təmin etməkdir. Uşaqların əllərindən tutaraq onları gələcəyə hazırlamaq ən əhəmiyyətli hədəflərimizdən biri olmalıdır.

Bugünün kiçikləri sabahın böyükləri olacaqdır. Qurani-Kərim ifadəsi ilə **“Dünya həyatının bəzəyi”** (əl-Kəhf 46) olan övladlarımız sabahımıza yön verəcək dəyərli varlıqlarımızdır. Buna görə onlar qorunmağa, gözəl tərbiyə ilə yetişdirilməyə, ehmal edilməməyə, şəfqət və mərhəmətə möhtacdırlar. Əziz Peyğəmbərimiz bir hədisində: **“Kiçiklərə mərhəmət etməyənlər bizdən deyildir...”** (Buxari) buyurmuşdur.

Bizi biz edəcək dəyərlərimizin məsuliyyətini dərindən hiss etməliyik. Övladlarımıza, onların tərbiyəsinə sevgi ilə yanaşmalı, ailə bağçamızın gülləri olan övladlarımızı, -zamanın onları soldurmaması üçün- dini və milli mövzularda məlumatlandırmalı; doğruları, gözəllikləri sevdilərək, incitmədən öyrətməliyik. Onların möhtac olduğu əxlaqi fəzilətləri, davranışları, dini inanc və dəyərləri öyrənmələri və yaşamaları, ruh və bədən yönündən sağlam ola bilmələri üçün bütün imkanlarımızdan istifadə etməliyik. Bu, başda ata-ananın olmaqla həm də bütün cəmiyyətin vəzifəsidir. İstər öz övladlarımız olsun, istərsə də digər uşaqlar olsun, onların maddi və mənəvi cəhətdən yaxşı şəkildə yetişmələri cəmiyyətimizin gələcəyi üçün əhəmiyyətlidir. Bu mövzudakı diqqətimiz və həssasiyyətimiz həm dini, həm də milli vəzifəmizdir. Diqqət etməmiş gərəkən bir xüsus da vardır ki, başqalarına bir şey öyrədilərkən ən təsirli cəhət, sözdən çox davranışımızla örnək olmaqdır. Etmədiyimiz, yaşamadığımız mövzularda başqalarına, xüsusilə övladlarımıza nəsihət etmək yetərli deyildir. Övladlarımıza dünya və axirət xoşbəxtliyini təmin edəcək tövsiyələri edərkən, söylədiklərimizi öncə özümüz etmək və örnək olmaq məcburiyyətindəyik. Siqaret çəkən, içki içən və ya digər hansısa mənfi işlərlə məşğul olanların övladlarına; siqaret çəkmə, o yanlışdır, bu səhvdir- demələri nə qədər təsirli ola bilər ki?! Rəbbimiz bu mövzuda Qurani-Kərimdə buyurur: **“Siz insanlara yaxşı işlər görmələrini əmr etdiyiniz halda, özünüzmü unudursunuz? Məgər (çirkin əməllərinizi) başa düşmürsünüz?”**

Uşaqları həyata hazırlamaq, onlara gözəl əxlaq qazandırmaq, əsas dini bilikləri və Qurani-Kərimi öyrənmələrini təmin etmək, ata-ananın övladına verə biləcəyi ən gözəl şey və ən dəyərli hədiyyədir. Bu, ata-ananın övladına qarşı vəzifəsi, övladın da ata-anası üzərindəki bir haqqıdır. Sevimli Peyğəmbərimiz; *“Heç bir ata öz övladına gözəl tərbiyə və ədəbdən daha üstün*

Bizi biz edəcək dəyərlərimizin məsuliyyətini dərindən hiss etməliyik. Övladlarımıza, onların tərbiyəsinə sevgi ilə yanaşmalı, ailə bağçamızın gülləri olan övladlarımızı, -zamanın onları soldurmaması üçün- dini və milli mövzularda məlumatlandırmalı; doğruları, gözəllikləri sevdilərək, incitmədən öyrətməliyik.

bir miras qoymuş olmaz” (Tirmizi) buyurmuşdur.

Müsəlman olaraq hər birimiz daha böyük bir həssasiyyətlə öz məbədimiz, inanc mərkəzimiz olan məscidlərimizi övladlarımıza sevdirməliyik. Övladlarımızı sadəcə məscidlərdən kənar, uzaqda yetişdirməməli; həmçinin məscidlərimizə də gətirməli, bayramlarda, mübarək gün və gecələrdə, cümələrdə və ya digər vaxtlarda onları da özümüzə gətirməli, məscidimizi sevdirməli, məscidlərin ruhani-mənəvi havasından onların istifadə etməsinə şərait hazırlamalıyıq. Bu gün əllərindən tutaraq onların ayaqlarını məscid yoluna alırdırmalıyıq ki, sabah böyüdükləri zaman özləri, kiməsə əllərindən tutmadan məscidə gələ bilsinlər, məscidə gəlməyi sevsinlər. Min bir əziyyətlə hər hansı bir xarici dil öyrənmələrinə çalışarkən, Quran dilini, Quran əlifbasını öyrənmələrinə biganə qalmamalıyıq, bunu ehmal etməməliyik. Buna laqeyd qalmamalı, övladlarımızı məscid və Qurandan məhrum yetişdirməməliyik.

Son olaraq bunu söyləyim ki, övladlarımızı dinimizə, vətən və millətimizə faydalı olacaq şəkildə yetişdirməliyik. Unutmayaq ki, uşaqların ilk tərbiyə aldığı yer ailəsidir. Ona görə qız-oğlan fərqi qoymadan övladlarımıza daim doğruları öyrətməli, onları ən gözəl şəkildə yetişdirib; özümüz də hər mövzuda onlara yaxşı örnək olmalıyıq.

WWW. LÜTFƏN UŞAQLARINIZI İNTERNETDƏN QORUYUN. COM

Son 10 ildir demək olar ki, internet həyatımızın hər anında bizimlə birlikdə yaşamaqdadır. Daha doğrusu internet sanki ailə fərdlərimizdən biri, gündəlik həyatımızın bir parçası olaraq görülməkdədir. İstənilən məlumatı tezliklə əldə etmə, ünsiyyəti asanlaşdırma, praktik həllər tapma kimi asanlaşdırıcı istiqamətləri olsa belə internet insanı yalnızlaşdırma, asılı hala salma, kiçiklərin və böyüklərin əxlaqi dəyərləriylə oynama kimi pis xüsusiyyətləri baxımından diqqət yetirilməsi lazım olan bir vasitədir.

Araşdırmalara görə dünyada internet istifadəsi hər il % 4 nisbətində artmaqdadır. Bu rəqəm bizə yaxın gələcəkdə internetdən istifadə etməyən heç kimin qalmayacağını göstərməkdədir. Yeniyyətlərin internetdən istifadə etmələri bir tərəfə, əsl zərəri nəyi necə istifadə edəcəyindən xəbərləri olmayan uşaqlar görməkdədir. Bu vəziyyətin qismən fərqində olan valideynlər

interneti qadağan edərək, ya da uşaqları qorxudaraq bir sıra tədbirlər almaqdadırlar. Lakin bilinməlidir ki, bu tədbirlər valideynlər evdə olduqda etibarlıdır. Ana və ata qapıdan çıxdığı zaman böyük ehtimal uşaqlar internetə girəcəkdir. Bu səbəblə ata-analar ilk növbədə internetdən düzgün istifadə haqqında məlumat sahibi olmalıdırlar. İkinci olaraq da internet istifadəsi haqqında uşaqlarda bir avto-kontrol mexanizmi meydana gətirməli və bu mexanizmin sağlam işlədilməsi təmin edilməlidir.

İnternetdən düzgün istifadə nədir?

İnternetdən düzgün istifadə uşaqların yaşına və inkişafına uyğun olaraq öyrədici saytları ziyarət etməsidir. Bunu edərkən də zamanı doğru istifadə edə bilməsidir. Bu, təhsil məzmunlu saytlar, elmi səviyyə və istedadı inkişaf etdirə bilən, bunu edərkən də bir tərəfdən uşağı əyləndirə bilən saytlar olmalıdır. İnternetdən düzgün istifadə şübhəsiz ki, zaman indeksli olmalıdır. Uşağın yuxu və yemək nizamını pozmamalı, həyat ilə əlaqəsini anormallaşdırmamalıdır.

İnternet asılılığı nədir?

Mütəxəssislər internet asılılığını müəyyən etmək üçün bəzi qayda və əlamətləri şərt saymışlar. Buna görə uşağınızın internet xəstəsi olduğunu anlamaq üçün bu xüsuslar əhəmiyyət kəsb edir.

- hər gün internetə bağlanmaq, internetə bağ-

lıykən zamanın necə keçdiyinin fərqləndirilməməsi.

- davamlı internetə bağlı olduğu xatırladıldıqda uşağın yalan danışması və ya bunu inkar etməsi.

- uşağın dostlarına mail ünvanı və ya ICQ nömrəsi verməsi, ya da söhbət otaqlarının ünvanlarını verməsi.

- ictimai fəaliyyətlərin və uşağın performansının azalması

- kompyuter başında çox qaldığı üçün xroniki yuxusuzluq

- yoldaşlarıyla sağlam ünsiyyət qura bilməmək

Uşaq - Ailə - İnternet tarazlığı

Təhsilin hər sahəsində olduğu kimi internet istifadəsində də ailə fərdlərinin şəxsən özü rol oynamalı, model və gözəl nümunə olma mövzusunda əvvəlcə özləri internet istifadəsində balanslı olmalıdırlar. İnternet başında saatlarla oturan bir valideyn öz uşağına internetlə çox məşğul olma deyə bilməz. Desə də belə bir sözün heç bir təsiri ola bilməz. İlk növbədə ata-ana internetdən ölçülü şəkildə istifadə etməli, bundan sonra uşaqlarının da kompyuterdən bu şəkildə istifadə etməsini istəməlidir.

İnterneti qadağan etmək, uşağa hirs-lənmək, kompyuterdən istifadəsinə mane olmaq neqativ halların qarşısını almamaqla bərabər bu kimi təsirləri yalnız təxirə salmağa gətirib çıxaracaq. Sərt reaksiyalardan sonra uşaq əvvəlki davranışını cilovlayacaq, lakin ilk fürsətdə yenə qaldığı yerdən kompyuter və internet istifadəsinə davam edəcək. Unutmamaq lazımdır ki, qadağan edilən şeylər daha da cazibədar hala gəlir. Qadağan etmək və hirs-lənmək yerinə internetdən və kompyuterdən necə və nə şəkildə, hansı vaxtlarda istifadə ediləcəyinə birlikdə qərar vermək lazımdır. Valideynlər bu mövzuda uşaqlarını qarşılarına qoyub onlara yol göstərərək kompyuter saatını birlikdə nizamlamalıdırlar.

Unutmamaq lazımdır ki, qadağan edilən şeylər daha da cazibədar hala gəlir. Qadağan etmək və hirs-lənmək yerinə internetdən və kompyuterdən necə və nə şəkildə, hansı vaxtlarda istifadə ediləcəyinə birlikdə qərar vermək lazımdır. Valideynlər bu mövzuda uşaqlarını qarşılarına qoyub onlara yol göstərərək kompyuter saatını birlikdə nizamlamalıdırlar.

Uşağı internetdə qarşılaşa biləcəyi təhlükələr haqqında məlumatlandırmaq və bu təhlükələrin zərərini onlarla müzakirə etmək də faydalı metoddur.

İnternetin yalnız bir oyun vasitəsi olmadığını, orada muzey, kitabxana və təlimatçı materialların da olduğunu izah etmək, birlikdə bu saytlar üzərində bir müddət vaxt keçirmək uşağın daha sonrakı hərəkətlərinə istiqamət verəcək. Hətta mümkünsə faydalı saytların siyahısı çıxarılmalı, bu saytlar "çox istifadə edilənlər" bölümünə əlavə olunmalıdır. Beləcə uşağın internetdə araşdırma və tapşırıq etmə kimi ehtiyaclarının çərçivəsi qismən də olsa çəkilmiş olar.

Valideynlər kompyuterin xaricindəki gerçək həyatın internet həyatından daha əyləncəli olduğunu uşaqlarına göstərmək və isbat etmək məcburiyyətindədirlər. Uşağın yaşına uyğun olan ailədaxili fəaliyyətlər, söhbətlər, evdə görülən müəyyən işlər və oyunlar bu mövzuda ana və atalara köməkçi olacaqdır.

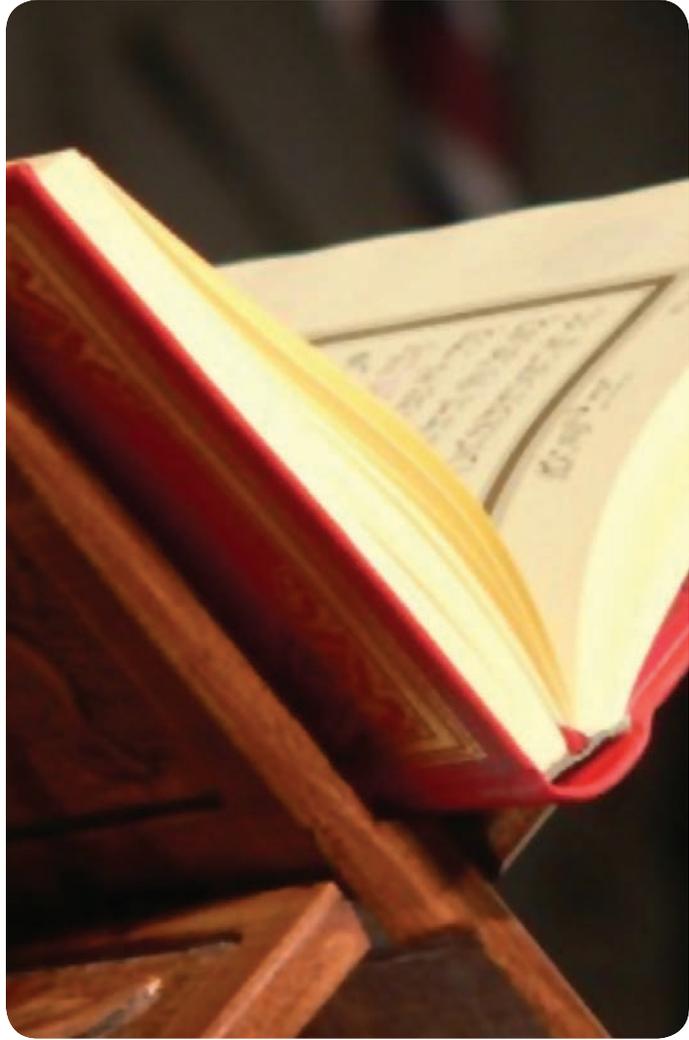
Sürətlə inkişaf edən dünyaya uyğunlaşmaq yalnız uşaqlarımızın deyil, böyüklərin də problemlərindən biridir. Bu səbəblə uşaqlarımızın maariflənmə və zamanəyə uyğunlaşma müddətində onların qarşısında deyil, yanında olmalıyıq. Bu müddəti birlikdə yaşamalırıq.

YAY TƏTİLİNDƏ UŞAQLARA QURAN ÖYRƏDƏK

Arifə işarə bəsdır -deyirlər. Ümid edirəm, yuxarıda oxuduqlarımız hər birimizi kompyuter dili ilə desək, “Refresh” etmişdir. Niyə də etməsin ki? Bir səbəb söyləyim. Hər birimiz öz yaxınlarımıza nəzər salaq. Hansı qohumumuzdan Quran oxuya bilirsənmi? -deyə soruşsaq, cavabı “yox” olacaqdır. Səbəb də budur: “Bildiyiniz kimi biz Sovet dövründən qalma insanlarıq. Bizim dövrümüz indiki kimi deyildi və s.” Düzdür dediklərində həqiqət çoxdur. Çünki o vaxtlar, indiki kimi dini təhsil almaq üçün heç bir dövlət dəstəyi yox idi. Bəs indi? Bu gün gündən-günə çiçəklənən Azərbaycanımızda 1802 məscidin olması, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi nəzdində və Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin təşəbbüsü ilə ən ucqar bölgələrimizdə belə mütəxəssislər tərəfindən təmənnasız Quran tədris edilməsi əlverişli şəraitin olmasının bariz nümunələrindəndir. Bütün bu şəraitlər ola-ola biz “Allahla danışmaq istəyən Quran oxusun” hədsindən yola çıxaraq bu gün öyrənməyə səy göstərmiriksə, sabah qiyamət günündə özümüzü nə dərəcədə haqlı sayə bilərik? Ola bilər özümüz oxuya bilmirik, zamanında öyrənmədik, işimizin çoxluğu və s. kimi sözlərlə təsəlli taparıq. Bəs

gənclərimiz? Heç olmasa onları bu mənəvi zövqdən məhrum etməyək.

Başımız o qədər qarışdı ki, özümüzü və yaradılış səbəbimizi unutduğumuzu belə unutduq. Hötenin çox gözəl bir sözü var: “İnsanlar inandıqları kimi yaşamazlarsa, yaşadıkları kimi inanmağa başlayarlar.” Həqiqətən də bu belədir. Hər birimiz ölmək üçün dünyaya gəldik. Həyat səfərimiz

bir dəfəyə məxsusdur. Nə qədər ömrümüz var, o da bilinmir? Namazımız (cənazə) qılınmadan namaz qılaq. Gün gələcək ən çox sevdiyimiz insanların telefonlarından belə silinəcək. Bütün bunlar olmadan Rəbbimizin əmrlərinə qulaq asaq.

Aldığımız əşyaların çoxunda bir kitabça var. Bu kitabçada həmin avadanlığın istifadə qaydası, istifadəyə yararlılığı, hansı şərtlərlə işlədiyi və s. yazılıdır. Quran da insanın yaşayışını özündə əks etdirən ilahi fərmandır.

O Quran ki, möminlər üçün bir şəfadır.

O Quran ki, peyğəmbərimizin əmanətidir.

O Quran ki, Furqandır

Allah Təalanın sənətdə təcəllisi insan, kəlamda təcəllisi isə Qurandır. Quranda nə varsa insanda, insanda nə varsa Quranda mütləq vardır.

Əgər bir valideynsək övladlarımızın nə olmasını arzulayırsaq arzulayaq, bunun tək çıxış yolu yenə də Qurandan keçir. El arasında “Allahdan qorxmıyandan qorx”-deyə bir söz var. Övladımızın vətəninə, millətinə faydalı olmasını istəyiriksə, onları Allahdan, peyğəmbərini, kitabını tanımaqdan məhrum etməyək. Onların dini biliklərə sahib olma fürsətlərini qiymətləndirməyi özümüzə vəzifə borcu edək. Televizordan, internetdən, asudə vaxtdan səmərəli istifadəni öyrətdiyimiz kimi, Qurani-Kərimi oxumağı da öyrətməliyik. Ya da səbəb olaraq həvəsləndirməliyik. Əks halda onların ömürlərini israf etməyə bir qapı açarıq ki, bu da ən böyük israfdır. Əgər övladlarımızı belə tərbiyəvi kurslara yazdırmışıqsa bununla kifayətlənməyək. Kursu gedək. Oxuduqları yeri yaxından tanıyaq. Nələr öyrəndiklərini, niyə öyrəndiklərini gözümüzə görə və müəllimlərini dəstəkləyək. Bir düşünək! Əgər bir bəndə yaddaşında Qurandan kəlamlar gəzdirər və əməl edərsə, o kəlamın sahibi həmin

Aldığımız əşyaların çoxunda bir kitabça var. Bu kitabçada həmin avadanlığın istifadə qaydası, istifadəyə yararlılığı, hansı şərtlərlə işlədiyi və s. yazılıdır. Quran da insanın yaşayışını özündə əks etdirən ilahi fərmandır.

bəndəsini və əməlini zay edərmə? Əsla! Peyğəmbərimiz (s.ə.s): “Sizin ən xeyirliniz Quranı öyrənən və başqalarına öyrədəndir” buyurur. Ən xeyirli olmağımızın vaxtı gəlmədimi?!

Əgər bir müəllimsək, şagirdlərimizə qarşı gülürüz, şirindil, fədakar olmalıyıq. Unutmayaq ki, hər gələnin axirətindən məsuluq. O, bizə əmanətdir. Qarşımdakı şagirdim bura bir daha gəlməyə bilər düşüncəsi ilə, bütün enerjimizlə onların hidayətinə və himayəsinə çalışmalıyıq. Unutmamalıyıq ki, bunlar sabah ölkəmizin gələcəyi və bizim davamçılarımızdır. Bizim vəzifəmiz Peyğəmbər vəzifəsidir. Müdirimiz isə Allahdır. Necə deyərlər “Əmr böyük yerdəndir”. Verilən əmri icra etmək zamanıdır. Yerində oturaraq bacarıqlı olmaq toyuğa məxsusdur. Şeytan belə tətillənmədiyi halda biz niyə hədəflərimizlə tətillənməyək?!

Mövlananın hüzuruna bir gənc gəlir. Mövlana ayağa duraraq bu gənci qarşılayır və öz yerini ona verir. Əhatəsindəki insanların ona heyrətlə baxdığını görəndə Mövlana: “Yerdən üzərində Allah yazılan yazı tapsanız onu götürüb ən üstə qoymazdınız?”- deyər soruşur. Hamısı bir ağızdan “bəli” deyir.

“Mən də elə etməyə çalışdım. Çünki bu gənc Quran hafizidir!”

Özümüzün Quran aşığı, övladlarımızın isə canlı Quran olması təmənnası ilə...

İNSANA HÖRMƏT

Bir məclisdə oturmuşduq. Yemək yeyirdik. Yanımdakı yoldaş yemək yeyib qurtaran kimi süfrədən qalxdı. Bu vaxt süfrə arxasında əyləşənlərdən biri: “Çörəyə hörmət qoymurlar. Adam da heç çörək götürülmədən süfrədən qalxar?” -dedi. Halbuki bu sözləri deyən adam insanlara bir o qədər də hörmət qoyan adam deyildi. Öz-özümə dedim: “Çörəyə bu qədər hörmətlə yanaşan bir adam insanlara nə üçün hörmət qoymur?”. Sonra isə sualımın cavabını tapdım: “Əslində bu adama ta uşaqlıqdan çörəyə hörmət kimi insanlara da hörmət qoymağı öyrətəydilər, insanlara da bu qədər hörmət bəsləyərdi.”

Bir elm adamından da belə bir söz eşitmişdim: “Yerə düşən çörəyin üstünə basan heç bir adam görmədim, ancaq yerdəki insanı təpikləyən çox insan gördüm”. Həqiqətən də biz insanların uşaqlıqdan və ətraf mühitdən öyrəndiyi bir çox “doğrular” vardır ki, bunlar bizi həqiqi və ya daha mühüm doğruları öyrənərək mənimsəməmizə mane olur. Bir çox şeyə hörmət göstərə bildiyimiz halda çox təəssüf ki, insana hörmət göstərə bilmirik. Halbuki bütün məxluqlar arasında ən çox

hörmətə layiq varlıq əşrəfi-məxluqat olan insandır. O insan ki, Allah onu yer üzünə xəlifə təyin etmişdir (əl-Bəqərə, 30). O insan ki, heç bir məxluqun daşımaya boyun olmadığı “əmanəti” öz boynuna götürmüşdür (əl-Əhzab, 72). O insan ki, Allah “hər şeyi onun əmrinə vermişdir” (əl-Casiyə,13). O insan ki, Allah onu ən gözəl şəkildə yaratmışdır (ət-Tin, 4).

Lakin bəziləri tez etiraz edərək deyə bilərlər: “Bu insan çox nankordur¹, tələskəndir², xəsisdir³. Çox həris (tamahkar)⁴ və zalımdır⁵”.

Bu insanlara verəcəyimiz cavab isə belədir: “Doğrudur, insanda sizin dediyiniz

“Biz, Adəm övladını şərəfli və hörmətli elədik, onları suda və quruda (gəmilərə, heyvanlara və başqa nəqliyyat vasitələrinə) mindirib sahib etdik, özlərinə (cürbəcür nemətlərdən) təmiz ruzi verdik və onları yaratdığımız məxluqatın çoxundan xeyli üstün etdik.” (əl-İsra, 70)

bu xüsusiyyətlər də var. Ancaq mənə insana hörmət göstərmək üçün Allahın ona Öz ruhundan üfürməsi (əs-Səcdə, 9, əl-Hicr 23, əs-Sad, 72) və mələklərə ona səcdə etdirməsi kifayətdir (əl-Bəqərə, 34)". Yəqin ki, Mövlana da məhz buna görə insan üçün "sənə xidmət etmək bütün varlıq aləminə vacibdir" deyir⁶.

Hz. Əli də xəlifə ikən Misirə vali təyin etdiyi Malik bin əl-Əştərə belə yazırdı: "Oradakı insanlara sevgi, mərhəmət, gözəl duyğular bəslə. Çünki onlar ya dində qar-daşın, ya da yaradılışda bənzərinidir".

Qurani-Kərimdə insanın dəyərindən bəhs edən bir ayədə belə buyrulur:

"Biz, Adəm övladını şərəfli və hörmətli elədik, onları suda və quruda (gəmilərə, heyvanlara və başqa nəqliyyat vasitələrinə) mindirib sahib etdik, özlərinə (cürbəcür nemətlərdən) təmiz ruzi verdik və onları yaratdığımız məxluqatın çoxundan xeyli üstün etdik." (əl-İsra, 70)

Bu ayədə "müəyyən dinə, xalqa, irqə mənsub insanı" deyil, ümumilikdə "Adəm övladını, yəni insanı" şərəfli və hörmətli etdik deyilir. Bu da onu göstərir ki, hər bir insan Allahın ona bəxş etdiyi şərəfli və hörmətli olma potensialı daşıyır. İnsanlarla münasibət qurarkən bu prinsipi hər an göz önündə tutmalıyıq. İnsana hər şeydən əvvəl insan olduğu üçün hörmət qoymağı bilməli, öyrənməli və həyatımızda tətbiq etməliyik. Lakin digər insanlara hörmət etmək üçün ilk öncə özümüzədən başlamamızı unutmamalıyıq. Çünki bunun bəzən insanın qədərini təyinində belə təsiri olur:

"Mənliyini elə ucalt ki, Allah qədərini yazarkən bunu ən ön sıraya qoysun."

(Məhəmməd İqbal)

1. İbrahim, 34; İsra, 67; Adiyat, 6.
2. İsra, 11.
3. İsra, 100.
4. Məaric, 19.
5. Əhzab, 72.
6. Mövlana, Məsnəvi, c. V, 3577.

TƏRBIYƏ

Ümmətin rəhnəması tərbiyədir,
Millətin pişvası tərbiyədir.

Tərbiyətlə keçir ümuri-cəhan,
Hər işin ibtidası tərbiyədir.

Valideynin, təbii, övlada
Nəzəri-ə'tinası tərbiyədir;

Çünki övlad nə'məti-həqqdir,
Şükri-həqqin ədası tərbiyədir.

Necə kim, bir ədibi-mümtazın
Dərsi-hikmət ədası tərbiyədir.

Cahilin də zavallı övlada
Şiveyi-narəvası tərbiyədir;

Öyrədir tiflə su'i-əxlaqı,
Qaliba, müddəası tərbiyədir.

Tərbiyə elmsiz deyil məqbul
Ki, onun müqtəzası tərbiyədir.

M. Ə. SABİR

İLƏHİ ZİKİRİ YAŞAMAQ

Uca Allah Qurani-Kərimdə belə buyurur: “Ey iman gətirənlər! Allahı çox zikr edin! Onu səhər-axşam təqdis edib şəninə təriflər deyın! Sizi zülmətdən nura çıxartmaq üçün mələkləri ilə birlikdə sizə mərhəmət bəxş edən Odur. Allah möminlərə rəhm edəndir!” (əl-Əhzab, 41-43)

“Səhər-axşam Rəbbinin rızasını diləyərək Ona ibadət edənlərlə birlikdə özünü səbrli apar (nəfsini qoru). Fani dünyanın bər-bəzəyini arzu edib nəzərlərini onlardan (yoxsul möminlərdən) çevirmə. Qəlbini Bizi (Qurani) xatırlamaqdan qafil etdiyimiz, nəfsinin istəklərinə uyan və (hər) işində ifrata varan bir kimsəyə itaət etmə!” (əl-Kəhf, 28)

İnsan bu dünyada yaşamaq, qurub yaratmaq və ilahi qanunların ahənginə uyğunlaşdırılan həyat ritmi ilə imtahan dünyasının rəngarəngliyi və müxtəlifliyi qarşısında duruş gətirəcək iradə gücünü ərsəyə gətirmək və onu qoruyaraq son nəfəsinə kimi sürdürmək naminə xəlv edilən ilahi bir möcüzədir. Sözsüz ki, bu möcüzəvi yaradılışın memarı olan Uca Allaha qarşı duyduğumuz şükran his-

sinin qəlblərimizə heç bir vəchlə qoparılmayacaq şəkildə nəqş edilməsi insan ilə Yaradıcı arasında cərəyan edən ulvi bir münasibətin əsasını təşkil edən göstərici olmalıdır. İnsanın sadəcə həyat sürməsi ilə bu həyatı lazımı dərəcədə dəyərləndirərək yaşaması arasında böyük fərq mövcuddur. Bir muğam ustadının yetişməkdə olan xanəndəyə tənqidi yanaşması söylədiklərimizə ən gözəl misaldır:

Öz çıxışında Hz. Məhəmmədin (s.ə.s) məşhur merac səfərinə və bu səfərdə yaşanmış olan möhtəşəm “Qabə-Qövseyn” məqamına aid qezəlləri musiqi çərçivəsinə salan tələbənin ifa tərzi ustadı razı salmadığı üçün ona bu şəkildə münasibət bildirir: “Oğlum! Sənin bu cür oxu tərzin məni qane etmir. Çünki sən mahnını yaşamırsan. Əgər yaşamırsansa, bu incəliyi və lətafəti duymursansa, bu oxumağınla bir nəticə hasil edə bilməzsən.”

Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, fani ləzzətlərin insan övladı tərəfindən əhatəli şəkildə yaşanması və bu yaşam tərzinin sürətlə genişlənməsi günümüzdə ən çox müşahidə edilən hallardan biridir.

Dünyadakı sayılı günlərini hədə ver-məməyi qarşısına məqsəd qoyan Adəm övladları bu məqsədləri həyata keçirmək üçün milyonlarla pərəstişkarlarını internet yazışmalarından tutmuş pop, rok və digər təyinatlı musiqi festivallarının və bunlara bənzər iri miqyaslı reklam layihələrinin tükənmək bilməyən səhnələrindən öz aləmlərinə uğurla dəvət edirlər. Bu mühitin cazibəsinə düşən hər bir kəsin əsl mənlik yarışına çıxması və yarışmanın da müəyyən sahələrdə tərəqqiyə səbəb olan aldadıcı görüntü yaratması bu yaşama olan rəğbət hissənin nəfslərdə güclənməsinə rəvac verir. İlahi qanunlara müxalif olan nəfsani istəklərin bu ölçüdə yaşanması və yaşadılması əbədi həyatımıza kölgə salan acı bir aqibət havasını üzərimizdə do-landırır.

Bizi xəlv edən Allah isə Adəm övladından fərqli bir yaşantı istəyir. Allah Rəsulu (s.ə.s) bu yaşantının həqiqətini ümmətinə belə bildirir: *“Allahın zikri olmadan çox söz söyləmə! Çünki Allahın zikri olmadan digər sözlərin çoxluğu qəlbin pərdələnməsinə səbəb olur. İnsanların Allaha ən uzaq olanı qəlbləri pərdəli olanlardır.”* (Fələhus-Salihin, s. 288)

Rəsulullahın (s.ə.s) istək və arzulara deyil, məhz Məhəmmədi əxlaqa təslim olmuş nəfsin ilahi zikri yaşaması səbəbi ilə qiyamət günündə sahibini xoşbəxt edəcəyini söyləməsi bizə örnək olacaq ən etibarlı göstərirşdir:

“Əbu Hüreyrə (r.a) deyir ki: Ey Allahın Rəsulu! Qiyamət günündə insanlar arasında sənəin şəfaətin ilə ən xoşbəxt olacaq kimlərdir, deyə soruşdum. Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurdu: “Ey Əbu Hüreyrə! Qiyamət günündə mənim şəfaətim səbəbilə insanlar arasında ən xoşbəxt olacaq şəxs qəlbi ilə, ya da nəfsi ilə ixlasla “Lə iləhə illəllah” deyəndir.” (Buxari, I, 193)

İlahi zikri son nəfəsə kimi davamlı olaraq yaşama ehtiyacının ümmətinə artıq dərəcədə gərəklili olacağını bildiren Hz. Məhəmməd (s.ə.s) ilahi rəhmət tə-

“Lə bir söz bilirəm ki, onu hər hansı bir qul haqqına riayət edərək ürəkdən söyləyərsə və bu hal üzrə vəfat edərsə, Allah-Təala ona cəhənnəmi haram qılar. Bu söz “Lə iləhə illəllah”dır.” (Hakim, Müstədrək, I, s. 351)

çəllisinin qəblərə yaxınlığını xüsusilə vurğulayır: Hz. Ömərdən (r.a) Rəsulullahın belə buyurduğu nəql olunur: *“Lə bir söz bilirəm ki, onu hər hansı bir qul haqqına riayət edərək ürəkdən söyləyərsə və bu hal üzrə vəfat edərsə, Allah-Təala ona cəhənnəmi haram qılar. Bu söz “Lə iləhə illəllah”dır.”* (Hakim, Müstədrək, I, s. 351)

Uca Allah Qurani-Kərimdə belə buyurur: **“Məgər Allahın necə bir məsəl çəkdiyini görmürsənmi? Xoş bir söz kökü yerdə möhkəm olub budaqları göyə ucalan gözəl bir ağac kimidir. O (ağac) Rəbbinin izni ilə bəhrəsini hər vaxt verir. Allah insanlar üçün belə misallar çəkir ki, bəlkə, düşünüb ibrət alsınlar!”** (İbrahim, 24-25)

İbn Abbas və başqaları ayədə keçən “xoş söz”ün “Lə iləhə illəllah” olduğunu deyirlər. Deməli, ilahi zikrin ahənginə qəlbimizi və hər cür arınmış nəfsimizi kökləmə bəxtəvərliyinə can atmaq və onu haqqı ilə yaşamaq imtahan dünyasının sınaqlarına qarşı hazırlayacağımız ən etibarlı sipər ola bilər. Bizi bu bənzərsiz zikr həyatına dəvət edən Rəbbimiz Quranda: **“...Allahı çox zikr edin ki, nicat tapıb səadətə qovuşasınız! (Hər iki dünyada muradınıza yetişəsiniz!)”** (Cuma, 10) buyuraraq qəflət burulğanında çırpınanları bir daha ayıq olmağa səsləyir:

“Bu, (Allah tərəfindən nazil edilməsinə, haqdan gəlməsinə) heç bir şək-k-şüb-hə olmayan, müttəqilərə (Allahdan qor-xanlara, pis əməllərdən çəkinənlərə) doğru yol göstərən Kitabdır.” (əl-Bəqərə, 2)

Mənəvi Fəryadların Yüksəldiyi Axırzaman Küçələrində BİR MÖMİNİN NƏSİL TƏLAŞI

BİR TƏK YARPAQDA DİVANLAR

İnsan ilə aləm arasında böyük oxşarlıqlar və nisbətlər var. Belə ki, kainatın aləmi-kübra (makrokosmos); insanın isə onun hər şeyi ilə kiçik bir surəti olan aləmi-suğra (mikrokosmos) olduğu dilə gətirilir.

Bunun səbəbi aləmin insanın imtahanı üçün yaradılmış olması və kainatdakı hər şeyin insanın xidmətinə həsr edilməsidir. Hər şey nisbət olunanlarla, təfəkkür etdikləri ilə insana öz həqiqətini anladır.

Elə buna görə də arif bir könüllə baxıldığı zaman aləmin hər guşəsu, hətta Şeyx Sədinin ifadəsi ilə desək, bir ağacın tək yarpağı belə neçə-neçə divanlar yazmaqdadır.

Bəli, o yarpaq ilahi rəhmətə əl açmış, günəşin vəsilə qılındığı enerjini qidaya çevirib ağacın gövdəsinə daşıyır. İnsan və digər məxluqata qida olur, kölgə salır... Bu cazibə ilə yanına gələnlərdən ağacın kökləri istifadə edirlər... O yarpaq, yerinə görə ipək qurduna qida olur, ən zərif ipəklərə çevrilir. Quruyub tökülən yarpaqlar isə daha kiçik neçə-neçə canlıya ruzi və torpağa qida olur.

O tək bir yarpaqda bu gün "ekoloji sistem" deyib keçilən daha neçə xarüqüladə hallar və macərəlar seyr edilir.

Övladının və nəslinin aqibət təlaşını hiss edən bir mömin müvəqqəti bir aşıyadan ibarət və xüsusən enişli-yoxuşlu imtahan şərtlərinə sahib olan bu həyatdan çox övladlarının sonrakı aqibətlərini, yəni axirətlərini düşünür.

Təfəkkür edək: Bir ağacdakı bu əzəmətli intizam nə üçündür?

Əvvəla çiçək-çiçək ilahi bir gözəllik sərəgisi üçün, təbii nəticədə meyvə üçün...

Lakin ağac meyvəsi ilə insanlar və digər məxluqata xidmət edərəkən bir məqsəd də hasil olur:

NƏSLİNİ DAVAM ETDİRMƏK...

Nəcib Fazıl həyatı davam etdirməyin bu mütləq məqsədini xüsusi qeyd edərək nə gözəl deyir:

"Tumurcuq dərdində olmayan ağac odundur!"

Həqiqətən də odun ilə ağacı, kötük ilə kökü ayırd edəcək həyatıyyət ölçüsü filizlənməkdir, tumurcuq dərdində, toxum saçma niyyətində olmaqdır. Xülasə, nəslini davam etdirməkdir.

Ağac, kök, gövdə, yarpaq və meyvə... Hər biri və hamısı; hər meyvənin mərkəzinə qoyulan çəyirdəyi sabaha daşımaq və beləliklə də nəslini davam etdirmək məqsədinə Əziz və Alim olan Xəliq tərəfindən sövq edilmişlər.

Balası üçün çırpınan quşda da eyni istək var...

Heç görmədikləri köç yollarında minlərlə kilometr məsafə qət edərək özləri üçün əlverişli olan iqlimə; balalarını dünyaya gətirməyə gedən və bunu min illərlə edən, quruda və dənizdə yaşayan minlərlə növ canlıda da eyni ilahi sövq var...

Yemədən-icmədən, ac-yalavac vəziyyətdə balalarını əmizdirən, onlara qida axtaran, yuva quran, təhlükəli anlarda canı bahasına

onları qoruyan bütün heyvanat aləmində bu ilahi qanun hakimdir...

Bal verən arıda, yumurtlayan quşlarda, süd verən qoyunda, hətta baxışları ilə bala-sını bəsləyən ilanda hər zaman eyni ehtiras...

Aləmə Allah-Təala tərəfindən qoyulan bu qanun bir mömin üçün dərin mən-zərələrin təzahür etdiyi bir ibrət aynasıdır.

İnsan da mənsubu olduğu aləmin qanununa görə nəslini davam etdirmə arzusunu daşıyır. Övlad sevincini, onları himayə və mühafizə istəyini, onların istiqbal təlaşını ürəyində daşıyır. Onlar üçün çalışır, onlar üçün fədakarcasına səy göstərir. Lakin bir mömin üçün bu səviyyə kafi deyil. Məxluqatın əşrəfi olan insanın nəsil təlaşını da daha ülvə və mənəvi əsaslar üzərində yük-səlir.

Mömin övlad və nəvə-ləri ilə sadəcə soyunun və qanının davam etməsi də-rində deyil. Onun təlaşını Allahın fəzilətli kərəmi və sələfinin söyləri ilə təchiz olduğu; iman, ibadət və əxlaq ölçülərini övladına ötürə bilməkdir. Bir mömin əcdadından aldığı mənəvi dəyərləri gələcək nəsle, yəni övladlarına ötürmək məsuliyyətini müqəddəs bir əmanət kimi çiyinlərində hiss edər.

Onun sabah təlaşının üfüqləri bu dünya ilə məhdud deyildir. Çünki mömin bilir ki:

ƏSAS HƏYAT AXİRƏTDİR...

Övladının və nəslinin aqibət təlaşını hiss edən bir mömin müvəqqəti bir əşyadan ibarət və xüsusən enişli-yoxuşlu imtahan şərtlərinə sahib olan bu həyatdan çox övladlarının sonrakı aqibətlərini, yəni axirətlərini düşünür. Ona görə çırpınır.

Övladlarını dünyaya hazırladığı və dünyalığını halaldan qazandığı kimi; sonsuz axirət səfərinin yeganə azuqəsi olan təqvanı da tərək etməz.

Əlbəttə, mömin bu dünyada övladının ruzisini düşünür. Lakin onun əsl təlaşını o loğmaların halal olub-olmadığıdır. Övladına verdiyi tərbiyə istiqamətində onun cənnət

nemətlərindən, yoxsa -Allah qorusun- zəq-qum və irin daddırılacağını düşünür.

Əlbəttə, hər ana üşüyən körpəsinin üstünü örtər. Onu ən gözəl qiyafətlər içində görmək istəyər. Ancaq axirət inancına sahib olan bir ana daha çox övladını o biri aləmdə cənnət ipəyindən atlas köynəklərin, yoxsa cəhənnəmin qızgın atəşinin bürüyəcəyi təlaşındadır.

Allaha və axirətə iman edən bir insan övladı dünya ilə axirət səadəti qarşı-qarşıya gəldikdə heç düşünmədən dünyanı əlinin arxası ilə itələyər və axirəti seçər... Dəryanı qoyub damlanı almaq axmaqlığına düşər ol-maz.

Dünyada qarnı tox olsun, istəyirsə axirətdə zəhər-zəqqum yesin, deyə bilməz!

Dünyada gələcəyi parlaq olsun, istəyirsə axirətdə üzü qara olsun, deyə bilməz!

“Bu dünyada gününü keçir, necə olsa axirətdə də bağışlanacaqsan” şəklindəki şeytanın aldat-masına aldanmaz. Axirət yanında dünya səadət-inin belə, ancaq və ancaq Allahın əmr etdiyi və Rəsulunun göstərdiyi

təmiz və rahat həyatı yaşamaqla əldə edilə biləcəyini dərk edər. Səfaləti, əxlaqsızlığı və rəzaləti səadət deyərək, hürriyyət deyərək təqdim edən ins və cin şeytanlara, aldadıcı reklam və modalara, küfr diyarından əsən soyuq və boğuc rüzgarlara əsla qapılmaz.

Haqqı haqq bilib ona tabe olmaq, batili batil bilib ondan uzaq durmaq prinsipi və duası ilə yaşayar. Övladlarını bu şüurda bö-yüdür. Alicənab insan üçün nəslə davam et-dirməyin yolunun bioloji deyil, mənəvi ol-duğunu bilər.

Belə ki, imanla yoğrulmuş ədəbiyyatımız-ın illərindən Qəribnamə adlı təsəvvüfi əsərin müəllifi olan Aşıq Paşa insan oğlunun nəslinin davamı üçün dörd yol saymışdır:

DÖRD QRUP NƏSİL

1. Sülbi nəsil: İnsanın nəslindən gələn övladıdır ki, bunların davam etməsi qədərə

bağlıdır. Elə gün gələr ki, kəsilə bilər. Övladların xeyirli olub-olmayacaqları da məhuldur. Bir möminin Həzrət İbrahim kimi zürriyyətinin mömin, namaz əhli, Haqqa itaətkar nəsillər olması üçün feili və sözlü duadan başqa edəcəyi çox şey də yoxdur.

2. Mali nəsil: İnsanın mal və mülkü ilə etdiyi xeyir xidmətləridir. O xidmət və xeyir əsərləri davam etdiyi müddət ərzində sahibinə sədəqə savabı yazılar. Bunu dərk edən əcdadımız sülbi nəsillərinə daha çox var-dövlət qoyub getmək yerinə, xeyirxahlıq şüuru ilə vəqflər quraraq xalqa xidmət və Haqqa ibadət etmiş, əməl dəftərlərinin ömrünü əsrlərlə uzatmışlar. ...

3. İrşadi nəsil: İnsanın böyüdüb boya-başa çatdırdığı və özündən sonra qoyub getdiyi övlad və tələbələrdir. Bunlar da özlərindən sonra insan yetişdirdikləri ölçüdə davam edib gedər. Məsələn, bu gün Hənəfi məzhəbi üzrə olan hər bir alim Əbu Hənifə həzrətlərinin neçə əsr sonra gələn bir övladı hökmündə deyilmi?

4. Elmi və irfani nəsil: İnsanın Haqq yolunda qulların zəhin və könüllərini bəsləyici mahiyyətdə yazdığı xeyirli əsərlərdir. Ən kəsintisiz və ən məhsuldar nəsil budur. Təlif edilən bir əsər qiyamətə qədər gələcək olan məchul müxatəblərə göndərilən hidayət məktubu mahiyyətindədir. Məhz Həzrət Mövlananın Məsnəvisi, İmam Rəbbaninin Məktubatı, İmam Qəzalinin Ehyası... Yunus Əmrə həzrətlərinin şeirləri... Cildləri əldən-ələ, içərisindəkilər dildən-dilə, qulaqdan-qulağa, könlüdən-könlə ötürülür, yaşayır...

İbrət nəzəri ilə baxılırsa, sülbi nəslin də ancaq üçüncü maddədəki şərti reallaşdırılaraq həqiqətən davam edən bir nəsil ola biləcəyi başa düşülür. Bir mömini sevindirəcək, fərəhləndirəcək nəsil xeyirli,

Əlbəttə, hər ana üşüyən körpəsinin üstünü örtər. Onu ən gözəl qiyafətlər içində görmək istəyər. Ancaq axirət inancına sahib olan bir ana daha çox övladını o biri aləmdə cənnət ipəyindən atlas köynəklərin, yoxsa cəhənnəmin qızgın atəşinin bürüyəcəyi tələsindədir.

saleh və müttəqi bir nəsildir. Xeyrulxələf oğullardır. Salihati-nisvan qızlardır. Yoxsa, saleh olmayan övlad Hz. Nuhun oğlu Kənan haqqında Qurani-Kərimin buyurduğu kimi bir möminin əhlindən və nəsindən deyildir.

Bir mömin övladının eynilə malı kimi bir imtahan vəsiləsi olduğunu bilər. Əgər üxrəvi bir tərbiyə ilə iki qanadlı bir təlimlə sədəqeyi-cariyə vəsfində böyüdülmüşsə, həmin övlad valideyni üçün iki cahanda da göz nurudur. Məhşər yerində imdada çatacaq həqiqi xeyirli övladlardır.

Lakin bu vəsflərdə böyüdülməmişsə, insanın məhşər yerində fərsəx-fərsəx qaçaacağı, davası ağır, əzabı böyük bir müsibət olacaqdır.

Elə buna görə də övlad yetişdirmək, nəsilə sahib çıxmaq hər bir möminin ən mühüm vəzifələrindəndir. Bu vəzifənin layiqli ifasının ən gözəl nümunələrini də peyğəmbərlər vermişdir:

NÜMUNƏ PEYĞƏMBƏRLƏR

Allah-Təala insanı cənnət üçün yaratdı. Bəşəriyyətin atası Həzrət Adəmi və bəşəriyyətin anası Həzrət Həvvanı da cənnətə qoydu. Lakin şeytanın hiyləsinə aldanaraq itaətsizliyin baş verməsi ilə insanlığın imtahan macərası başladı. Bəşəriyyət Həzrət Adəm və Həvvanın nəsindən meydana gəldi.

Təfəkkür edildikdə görülür ki, Allah-Təala ilk insanı xüsusilə bir ailə içində yaratmışdır. Həzrət Adəmi xəlf edən Allah-Təala eyni anda yüzlərlə, minlərlə insan yaratmağa əlbəttə ki, qadirdir. Lakin bəşəriyyətin nəfsi və şeytanı, xətanı və tövbəni bilən peyğəmbər bir ata və ona bu mövzuda yoldaş olan bir ana əli ilə bir ailədə yayılıb çoxalmasını təqdir etdi.

Həmçinin təfəkkür edildikdə görülür ki, Allah-Təala bəşəriyyətə göndərdiyi sonrakı peyğəmbərləri də müəyyən şəcərələr içərisində, təmiz, ali ailələr və zürriyyətlərdən seçdi. Həzrət İbrahim, oğlu İshaq, oğlu Yaqub, oğlu Yusif... Habelə o zürriyyətdən Həzrət Musa və Harun qardaşları... Davud və oğlu Süleyman... Zəkəriyyə və oğlu Yəhya... İmranın xanımı ilə qızı Məryəm... dolayısı ilə, Həzrət İsa... (ə.s)

Həzrət İbrahimin digər oğlu İsmayılın zürriyyətindən də Kainatın Fəxri Məhəmməd Mustafa (s.ə.s).

Peyğəmbərimizdən sonra elm və irfan məşəlini daşıyanlar içində xüsusilə əhli-beyt həzrətləri...

Deyə bilərik ki:

Allah-Təala bəşəriyyətin tərbiyəediciləri, bəşəriyyətin ən böyük müəllimləri olan peyğəmbərləri də əvvəlcə evləri, ailələri və nəsilləri üzərində səy və müvəffəqiyyətlərini göstərməklə mükəlləf tutur.

Allah Rəsulu (s.ə.s) bu mükəlləfiyyəti ən gözəl şəkildə anlayan və həyata keçirən Peyğəmbərlər Sultanı olaraq başda göz bəbəyi qızı Həzrət Fatimə, övladı kimi böyütdüyü Həzrət Əli, həmçinin övladı kimi böyütdüyü və azad etdiyi köləsi Zeyd bin Harisə oğulları, qızları, ögey uşaqları, kü-rəkənləri və qardaşı uşaqları ilə dünyanın ən xoşbəxt ailə yuvasını təsis etdi. Bu ailə bizim üçün böyük bir nümunədir.

Həmçinin əshabının uşaqlarını: Üsamə bin Zeyd, Abdullah bin Abbas, Abdullah bin Ömər, Ənəs bin Malik (r.anhum) kimi yüksək şəxsiyyətlər halında yetişdirdi. Onlardan bəzisi təbliğ və cihad meydanında, bəzisi elm və təfsir sahəsində, bəzisi də hədis və fiqhədə İslamın kök filizlərinə həyat suyu oldular.

Onlardan biri olan Həzrət Ənəs 10 yaşında Peyğəmbərimizə xidmət etmək şərəfinə nail olmuşdu:

BALACA ƏNƏS

Rəsulullah (s.ə.s) Mədinəyə təşrif buyuranda qadın-kişi bütün ənsar ona bir sıra hədiyyələr təqdim edirdilər. Ümmü Süleym (r.anhə) isə ona verəcək bir şeyi olmadığı üçün kədərlənirdi. Bir müddət düşündü və sonra oğlu Ənəsin əlindən tutaraq Rəsulullahın yanına gəldi və:

- Ya Rəsulallah! İstəyirəm oğlumu sizin xidmətinizə verim. Ənəs sizə xidmət edə bilərmimi? -dedi. Peyğəmbərimiz də qəbul buyurdu. (Səmhudi, I, 271)

Təbii ki, on yaşındakı balaca bir uşaq Peyğəmbərimizə istənilən səviyyədə xidmət göstərə bilməzdi. Ancaq buna baxmayaraq, kim bilir, bəlkə də Kainatın Fəxri olan Peyğəmbərimiz balaca Ənəsi tərbiyəsi altına

*Uşaqlarımızı kim formalaşdırır?
Hansı düşüncə ilə və kimin arzusu
istiqlamətində tərbiyə görürlər?
Uşaqlarımızın könuüllərində,
ideallarında, hədəflərində hansı
misallar, hansı şəxsiyyətlər var?
Uşaqlarımızın iç dünyalarına sanki
bir güzgü tutan xarici görünüşlərini,
əyin-başlarını kim təyin edir?*

alaraq ümmətinə övlad böyütməyin ülvi ölçülərini bu vəsilə ilə öyrətməyi istəmiş və səmimi bir ananın xahişini də bu səbəblə qəbul etmişdir.

Belə ki, Həzrət Ənəs (r.a) Peyğəmbərimizin uşaqlara şəfqət və məhəbbətini və bu məhəbbət içərisində onlara doğruluq, sədaqət, təslimiyyət, könül rahatlığı kimi əxlaqi vəsfləri necə aşıladığını misallarla nəql etmişdir.

Buyurun, o misllardan birini birlikdə dinləyək:

Ənəs (r.a) nəql edir:

"... Rəsulullah (s.ə.s) bir gün məni bir yerə göndərdi. Yola çıxdım, küçədə oynayan uşaqların yanına gəldim (və onlara qoşulub oynadım). Bir də gördüm ki, Allah Rəsulu (s.ə.s) arxadan gələrək boynumdan tutdu. Çevrilib baxdım, gülümsəyirdi.

"- Ənəsim! Göndərdiyim yerə getdin?" -dedi.

"- Bu dəqiqə gedirəm, ya Rəsulallah!" -dedim." (Müslim, Fədail, 54)

Peyğəmbərimiz uşağa bir vəzifə verir, nəticəni təqib edib məhəbbətlə itaət etməsini təmin edir. Könül alıcı sözlərlə, şəfqətlə xitab edir. Münasibət quraraq, boynuna toxunaraq uşağı yetişdirir, məhəbbət və sədaqətdə zirvələşdirir.

Ənəs (r.a) başqa bir xatirəsini belə nəql edir:

"Bir gün Rəsulullah (s.ə.s) xidmət etdikdən sonra öz-özümə: "Peyğəmbərimiz qaylulə yuxusundadır." deyərək uşaqların yanına getdim. Mən onların oynadığı oyunu seyr edərkən Rəsulullah (s.ə.s) gəldi. Oyun oynayan uşaqlara salam verdi. Sonra məni çağırırdı və bir yerə göndərdi. Mən də getdim.

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) mən qayıdana qədər bir kölgədə oturdu. Axşam evə gec gəldim. Anam:

“- Niyə gec gəldin?” -deyə soruşdu.

“- Allah Rəsulu məni bir iş dalınca göndərdi.” -dedim. Anam:

“- O nə işdir elə?” -dedi. Bu sualın cavabında mən də:

“- Rəsulullahın sirridir!” -dedim. Anam:

“- Elə isə Rəsulullahın sirrini mühafizə et, saxla!” -dedi.”

Bu hədisi rəvayət edən Sabit (r.a) deyir ki:

“Ənəs (r.a) mənə: “Əgər bu sirri bir nəfərə deyəcək olsaydım, sənə deyərdim, ey Sabit!” -dedi.” (Əhməd, III, 195)

Bu hadisədə də görülür ki, Peyğəmbərimiz uşaqlara sevgi ilə yaxınlaşır və onları ciddi şəkildə tərbiyə edirdi:

MƏHƏBBƏT VƏ CİDDİYYƏTLƏ

Kainatın Fəxri olan Peyğəmbərimiz uşaqların səviyyəsinə enir, onlarla salamlaşır, onları bir böyük kimi müxatəb qəbul edir, onlara sirr verir, sirr saxlamağı öyrədərək onları kamilləşdirir, sanki uşağın ruhuna nüfuz edirdi. Belə ki, hədisi-şəriflərində:

“*Kimin bir uşağı varsa, onunla uşaqlaşsın!*” (Deyləmi, III, 513) buyurmuşdur. Ancaq uşağın səviyyəsinə enərkən, uşaq-
la uşaq olarkən səmimiyyət ölçüsünü də ən gözəl məsafədə tutur, əsla nəzakətsiz davranmırdı. Beləliklə də uşağa vüqar və ciddiyyətlə yaxınlaşmağın sərtlik və kobudluq olmadığını; ona məhəbbət və şəfqətlə yaxınlaşmağın da nəzakətsizlik və ciddiyyəti itirmək mənasına gəlmədiyini şəxsən yaşayaraq göstərirdi.

Bu gün xüsusilə Avropadan gələn ifrat hürriyyətçi, liberal düşüncələrlə uşaqlarını həyatın qorxunc axarına “buraxan” və bunu “sevgi ilə sərbəst böyütmək” zənn

edən valideynlərin bu sevgi və ciddiyyət tarazlığını Peyğəmbərimizdən öyrənərək yenidən qurmaları zəruridir.

Peyğəmbərimiz çiyinlərində gəzdirəcək qədər sevimli nəvələri Həsən və Hüseyinə məhəbbətlə dolu idi. Lakin onlardan biri yeməməli olduğu sədəqə xurmadan bir dənə aldıqda Allah Rəsulu (s.ə.s) bütün ciddiyyəti ilə müdaxilə etmiş və xurmanı uşağın ağzından çıxartmışdı.

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) uşaqları özbaşına buraxmır, şəfqətlə tərbiyə edirdi. Kainatın Fəxri olan Peyğəmbərimiz dul qalan Ümmü Sələmə (r.anhə) ilə evlənərkən onun övladlarının tərbiyəsini də öz üzərinə götürmüşdü. Bu bəxtəvər ögey övladlardan olan Əbu Hafs (r.a) nəql edir:

“Mən Həzrət Peyğəmbərin (s.ə.s) himayəsində böyüyən bir uşaqdım. Yemək yeyərkən əlim yemək boşqabının hər yanında gəzərdi. Bir gün bunu gören Allah Rəsulu (s.ə.s) mənə belə dedi:

“- Oğlum, “bəsmələ” de, sağ əlinlə ye və həmişə öz önündəkini ye!”

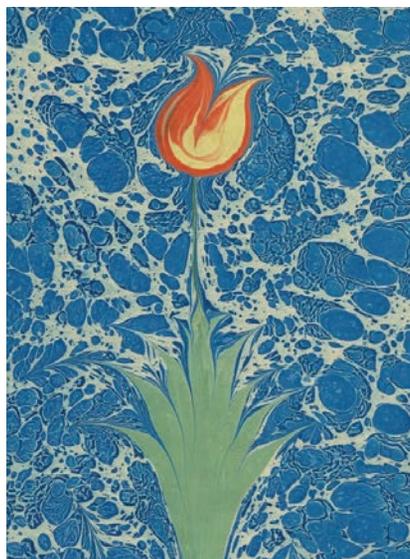
Həmin gündən sonra onun buyurduğu kimi yeyirəm.” (Buxari, Ətimə, 2-3; Müslim, Əşribə, 108; İbn Macə, Ətimə, 8)

Xitabdakı zəriflik... İfadədəki dəqiqlik... Təsirdəki qüvvət... Nəticədəki müvəffəqiyyət...

Peyğəmbərimiz şəxsən göstərdiyi kimi, əshabına da övladlarını tərbiyə üsulunu öyrədir və belə buyurdu:

“*Uşaqlarınıza ikram edin və tərbiyələrini gözəl edin!*” (İbn Macə, Ədəb, 3)

Bu günə qədər cahanda misli görülməyən bir müəllim olan Peyğəmbərimiz məhəbbətlə dolu söhbəti ilə, hikmətlə dolu nəsihətlərlə, Quran əsaslı əxlaqı ilə əsas mayasını ənsar və mühacirlərin meydana gətirdiyi bir nəslə mükəmməl şəkildə yetişdirmişdi. Bu elə bir tərbiyə idi ki, hökmü sonsuzadək idi:

QIYAMƏTƏ QƏDƏR...

O (s.ə.s), qiyamətə qədər hökmü əbədi qalacaq Son Nəbi idi. Lakin o da hər bir canlı kimi vəfat edəcəkdə. Məhz risalətinin vəhy almaq xaricində qalan vəzifələrini miras qoyacaq və onların da bu cahandan ayrılarda məşəli sonrakılara dövr etdirmə təlaşını daşıyacaq bir nəsil yetişdirdi.

Kainatın Fəxri olan Peyğəmbərimizin vəfatına az qalmışdı. Peyğəmbərimiz namazı qıldırmaq üçün evdən çıxma bilmir, namazları Həzrət Əbu Bəkr (r.a) qıldırırdı. O gün azan oxunduqda səhabeyi-kiram Peyğəmbərimizi görmə və namazı onunla birlikdə qılma arzusunu dilə gətirir:

“Allah Rəsulu gəlmədən namaza durmaq istəmirik” -deyirdilər. “Onun üçün çox darıxdıq, mümkündürsə, aramızda Allah Rəsulu da olsun” -deyirdilər.

Halbuki Peyğəmbərimizin məscidə gələcək gücü və qüvvəsi yox idi. Taqətsiz idi. Ancaq səhabənin bu həsrətli dövəti qarşısında:

“Bir qab su gətirin.” -dedi. Onu üzərinə töküüb qüsl aldı. Yenə taqətsizdi. Ayağa qalxa bilmədi və özündən getdi. Özünə gəldikdə yenə bir qab su istədi. Qüsl aldı. Lakin yenə özündən getdi. Üçüncü dəfədən sonra da taqətsizdi. Lakin səhabənin yanına çıxmaqdan vaz keçmədi. Qoluna girdilər, məscidə qədər apardılar.

Varlıq Nuru Peyğəmbərimiz Həzrət Əbu Bəkrə işarə etdi. O da əmrə riayət edərək mehraba keçdi. Bu şəkildə Peyğəmbərimiz (s.ə.s) camaatla olan son namazını qıldı.

Bundan sonrasını Həzrət Aişə (r.anhə) belə nəql edir:

“Mən Allah Rəsulunu bu qədər iztirab içində ikən, əshabının qolları arasında gətiriləcək qədər narahat olduqları halda heç bu qədər sevincli görməmişdim. Namazdan sonra arxaya çevrildi, onun tərbiyəsində yetişən o gözəl və mübarək camaata məmnuniyyətlə baxdı... Özündən sonra qoyub getdiyi və hərəsi bir ulduz kimi olan o ideal nəslə gördükdə Allah Rəsulu elə sevindi, o yorğun halı ilə elə gözəl bir

təbəssüm etdi ki, bəlkə də həmin təbəssüm Allah Rəsulunun şahid olduğum ən gözəl təbəssümü idi...”

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) nəsil təlaşını son nəfəsinə qədər davam etdirdi. Qızı Fatimə və digər ailə üzvlərinə vəsiyyətlər etdi. Onun Rəfiqi-Əlaya səfəri əsnasında son fürsətlərini də nəsilləri xəbərdarlıq içində necə dəyərləndirdiyini Ənəs (r.a) belə nəql edir:

“Vəfatı əsnasında Rəsulullahın (s.ə.s) yanında idim. Bizə üç dəfə:

“Namaz xüsusunda Allahdan qorxun!” -dedi.

Sonra da belə buyurdu:

“Əmriniz altındakı insanlar haqqında Allahdan qorxun, iki zəif haqqında Allahdan qorxun: Dul qadın və yetim uşaq. Namaz xüsusunda Allahdan qorxun!”

Sonra: “Namaz, namaz...” deyərək təkrar etməyə başladı. (Mübarək dili söz tutmaz olduqda belə) mübarək ruhunu təslim edənə qədər bunu içdən təkrar etdi.” (Beyhəqi, Şuab, VII, 477)

Peyğəmbərimizdən sonra səhabeyi-kiram da ondan aldıkları nəsib ölçüsündə eyni şövq və üsul ilə bu vəzifəni davam etdirdilər.

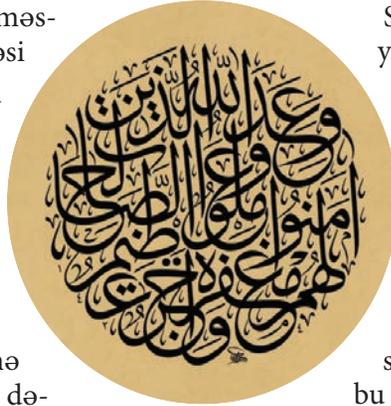
Öz övladlarını onları əshabi-kiram edən yüksək xüsusiyyətlərlə tərbiyə etdilər. Övladları ilə yanaşı yetimlərin və mövlə deyilən İslamın nurlu işıqlarını saldıqı məmləkətlərin övladlarının da maddi və mənəvi tərbiyəsini öz üzərlərinə götürdülər. İlk böyük elm-irfan nəsilləri bu səmimi fəaliyyətlərin meyvəsi oldu.

Budur, bunlardan bir misal:

Həzrət Ömər möminlərin əmiri olaraq şəhərin küçələrində gəzərək həm asayiş təmin edər, həm də möhtacları hal-əhvalını soruşardı. Bir gün belə bir gəzinti əsnasında bir evdən ana ilə qızı arasında keçən bir dialoq bayırda rahatca eşidildi:

- Qızım, sabah satacağımız südə bir az su qat...

- Anacan, xəlifə südə su qarışdırmağı qadağan etmədimi?

- Qızım, gecənin bu vaxtında xəlifənin nə xəbəri olacaq ki?!

- Anacan, xəlifənin xəbəri olmaz, bizi görməz. Bəs Allah?.. Bu hiyləni insanlardan gizlətmək asandır, ancaq hər şeyi görəni və bilən Allahdan gizlətmək mümkündürmü?..

Həzrət Ömər (r.a) qəlbi ehsan şüuruyla dolmuş, hər an ilahi müşahidənin altında olduğunu idrak etmiş bu qıza heyran oldu. Bu təqvalı qızı oğluna aldı, özünə gəlin etdi. Beşinci xəlifə olaraq tanınan məşhur Ömər bin Abduləziz (r.a) da məhz bu nəsildən gəldi.

HƏDƏR OLAN NƏSİLLƏR

Qurani-Kərim əvvəlki ümmətlərin məddi və mənəvi çöküş və dağılışını bəyan edərkən nəsillərdə meydana gələn ziyan və böhrana diqqətimizi çəkir:

Ayeyi-kərimədə buyrulur:

“Onlardan sonra yerlərinə kitaba (Tövrat) sahib olan xələflər keçdilər. Onlar fani dünya malını alıb deyirdilər: “Biz (Allah tərəfindən) bağışlanacağıq!” Onlara bunun misli qədər (kimi) daha bir haram gəlsəydi, onu da alardılar.

Məgər Allaha dair yalnız haqqı demək barədə kitabda (Tövratda) onlardan əhd alınmamışdı?! Halbuki orada (kitabda) olanları oxuyub öyrənmişdilər.

Axirət evi Allahdan qorxanlar üçün daha xeyirlidir.

Məgər dərk etmirsiniz?” (əl-Əraf, 169)

Ayeyi-kərimədə əhli-kitabın mənəvi mirasını nəsildən-nəslə ötürdükdə yaşadığı itkiyə diqqət çəkilir. Bəli, övladlara kitab nəql edilmiş, lakin o kitabın əmr və qadağalarına riayət etmək şüuru verilməmişdir. Kitab o nəsillərə oxudulmuş, ancaq boğazlarından aşağıya, ürəyə enməmiş, ruha nəqş olunmamışdır... Axirət haqda məlumat verilmiş, ancaq mizan qorxusu, aqibət təlaş, əsas həyatın axirət olduğu şüuru vicdanlara yerləşməmişdir...

Quru bir mirasçılıq...

Bunun əvəzinə mənfəətpərəstlik gəl-

miş, Allaha üsyan və halal-harama diqqət etməmə pərişanlığı çoxalmış...

Digər bir ayeyi-kərimə nəticəni xülasə edir:

“Onlardan sonra namazı tərک edib şəhvətə uyan bir nəsil gəldi. Onlar (Cəhənnəmdəki) Fəyy dərəsinə düşəcəklər.” (Məryəm, 59)

Bu gün millət və cəmiyyət olaraq övladlarımızın halını bu ayəyə görə mizan edək.

Təəssüf ki, bu gün küçələr mənəvi fəryadlarla inləyir. Əfsus ki, küçələr:

FƏYY DƏRƏSİ HALINDA...

Ata-anaların bioloji quruluşu imdada yetişmək üçün kifayət etmir, göz bəbəyi olan övladlar küçələrin insafına buraxılmış, səkillərdə can verirlər...

Küçələrin ümumi mənzərəsi göstərir ki, təəssüf ki, gələcək nəsillərin yetişməsinə bizi biz edən, başda Peyğəmbərimizin, əshabın, əhli-beytin, Nizamilərin, Füzulilərin, Xoca Əhməd Yəsəvilərin, Həzrət Mövlanaların, Hüdayilərin yolu deyil, onların və bizim əsas düşmənimiz olan şeytanın çirkli, səfil və bədbəxt, çıxılmaz yolları təqib edilir.

Dünən öz övladları ilə birlikdə başda ümmətin yetimləri olmaqla insanlığın yetimləri olan kölə uşaqlarına əl tutan millətin yerini, öz övladını küçələrə atan analar, atalar alır?!

“Nəzər bər-qədəm” ədəbi ilə gözləri hicabla ayaqlarının ucunda olan gənclərin, İslamın vüqar və ədəbi ilə bəzənmiş, məddi-mənəvi təsəttür qalxanı ilə örtünmüş xanımların yerini həyatı bayağı bir adi məqsədin arxasınca sürüklənməyə həsr etmiş, qadın, yoxsa kişi olduğu ayırd edilə bilməyən bir guruh alır?!

Halaldan istifadə edərkən belə titrəyən, israfdan diksinən, konfortun və modanın adını belə eşitməmiş bir infaq, mərhəmət və comərdlik cəmiyyətinin yerini haram və şübhəli sellərində boğulan, Allahın lənətlədiyi nəfsaniyyətə, günaha daha çox

batmaq üçün dünyasını səfil və axirətini pərişan edən kütlələr alır?!.

Bu gün, xüsusilə dindar ata-analar başlarını iki əllərinin arasına alıb düşünməlidirlər:

Övladları onlarındır, yoxsa sərxoş qusuntusu ilə pislənmiş, hər cür lənətli davranışlarla dolu qaranlıq küçələrin?

Uşaqlarımız televizor, internet və mobil telefonlardan istifadə edir, yoxsa bu alətlər övladlarımızı idarə edir?

Uşaqlarımızı kim formalaşdırır? Hansı düşüncə ilə və kimin arzusu istiqamətində tərbiyə görürlər? Uşaqlarımızın könüllərində, ideallarında, hədəflərində hansı misallar, hansı şəxsiyyətlər var?

Uşaqlarımızın iç dünyalarına sanki bir güzgü tutan xarici görünüşlərini, əyin-başlarını kim təyin edir?

Əgər bu sualların cavabı həqiqi və səmimi şəkildə "Biz" deyilsə, təbiət kimi övladlarımızın ürəyi də boşluq qəbul etməyəcək və "bizim" yerimizi yad ünsürlər tutacaqdır. Adəm atamızdan bəri bəşəriyyətə, xüsusən də yeni nəsillərə tələ qurmuş şeytan tutacaqdır.

ŞEYTANI ŞƏRİK ETMƏ!

Ayeyi-kərimədə Allah-Təala şeytanın ona tabe olan və yalançı vədlərinə qulaq asanların mal və övladlarına orta q olacağını xəbər verir. (əl-İsra, 64)

Deməli, mal və övlad ən mühüm imtahan vəsiləsidir. Var-dövlət üzərində mülkün həqiqi sahibi olan Allah-Təalanın arzusuna uyğun hərəkət edilməzsə, insana böyük bir vəbal olar. Övlad da onları əmanət olaraq lütf edən Allah-Təalanın istədiyi şəkildə tərbiyə edilmədikdə valideyn üçün bir müsibətdir.

Hər iki nemət də gözəl dəyərləndirilərsə, əməl dəftərini qiyamətə qədər açıq tutacaq bir axirət qazancı ola bilər. Əks təqdirdə eyni dərəcədə mənfi nəticələrə səbəb olar.

Başdansovdu bir əlaqə ilə yaxınlaşmaq, bir-iki yay fəslində üç-beş dəfə məscidə göndərib, qalan bütün zamanlarda övladını küçələrin insafına əmanət etmək, sonra da:

"Mən əlimdən gələni edirəm." -deyib rahat nəfəs almaq olmaz. Çünki dağ kimi alovlar qarşısında bir stəkan suyun heç bir şey ifadə etmədiyini hər kəs bilir. Eyni şəkildə ucsuz-bucaqsız səhraya bir vedrə su tökməyin də heç bir faydası olmaz.

Bəlkə keçmiş əsrlərdə küçədən bazara, evdən məscidə hər tərəfin bir İslami məktəb, ata-anadan baba-nənəyə, tacirdən ustaya hər kəsin bir müəllim olduğu dövrlərdə az bir hərəkətlə övladlar İslam tərbiyəsi və əxlaqı ilə böyüyə bilirdilər.

Lakin bu gün mənfi küləkləri tərsinə çevirəcək, nəfsani yanğınları söndürəcək bir ciddiyyətlə məsələnin müzakirə edilməsi zəruridir. Məhəbbətli bir nizam-intizam ilə, axirət təlaşında həmfikir olan qardaşların birləşməsi və imkanlarını cəm etməsi ilə və xüsusən də mənəvi tədbirlərə riayət edərək yerinə yetiriləcək çalışmalar inşallah, nəticə verəcəkdir.

Şərtlərin əlverişsizliyi qarşısında ümid kəsilməməlidir. Peyğəmbərimizin (s.ə.s) də son dərəcə zalım, qəflətlə dolu, qəddar bir cahiliyyət qaranlığı içərisində vəzifəsini yerinə yetirdiyi yaddan çıxarılmamalıdır.

Dünən olduğu kimi bu gün də cahiliyyət qaranlığındakı küçələri İslamın hidayət günəşi ilə aydınladacaq, mənəvi fəryadları Həzrət Məhəmmədin eşqi ilə şaqırdayan yanıqlı bülbül sədalarına çevirəcək şövq və həyəcan da, üsul və metod da Kainatın Fəxri olan Peyğəmbərimizin mübarək ruhani həyatından feyz, ruhaniyyət və nəsim almaqla mümkündür.

Rəbbimiz bizə zürriyyətimizdən göz nuru, xeyirli xələf olan övladlar nəsim etsin. Nəsillərimizi Allaha haqqıyla qul və Həbibinə layiqli ümmət ola biləcək şəkildə yetişdirməyi nəsim etsin!

Bizə, arxamızdan sədəqeyi-cariyə məhiyyətimdə yaşayacaq və əməl dəftərlərimizi qiyamətə qədər savablarla dolduracaq əməlisaleh nəsillər, xeyirli tələbələr və faydalı əsərlər qoyub getmə nemətini lütf və ehsan etsin.

Amin!..

CƏNNƏT HANSI ANALARIN AYAĞI ALTINDADIR?

Bəli, “Cənnət anaların ayaqları altındadır”, -buyurur Kainatın Fəxri Rəhmət Peyğəmbəri. Nə qədər gözəl deyilməyi ana olmaq, o gözəl duyğunu yaşamaq, 9 ay körpəsini bətnində daşımaq və doğulduğu andan etibarən ona qol-qanad gərib üzərində titrəmək... Hətta lazım gəldikdə səbəb və məqsəd güdmədən onun üçün özünü fəda etmək...

Ana olmaq Yaradanımızın qadınlara verdiyi ən gözəl hissidir və bunu öz Rəhim sifəti ilə taclandırmışdır. Biz buna nə qədər layiqik, nə qədərini haqq edirik? Nəfsimizi, vicdanımızı, hətta bütün mənliliyimizi hesaba çəkməli, düşünüb təfəkkür etməli, əgər varsa səhvlərimizdən, qüsurlarımızdan dərhal dönməliyik. Çox sevdiyimiz övladlarımızı oda atmayaq. Onların həyatda özlərinə nümunə götürəcəyi insanlar bizik çünki. Cənnəti, Cəmalullahı istədiyimiz halda

ona aparacaq əməlləri yerinə yetirmiriksə, cəhənnəmdən, əzabdan qorxduğumuz halda ondan uzaqlaşdıracaq günahları tərk etməyiksə, uşaqlarımızı da bizimki kimi bir son gözlədiyi aşkardır. Onların güzgüsüyüklü bir sözlə. Baxdıqlarında gördükləri dəqiqdirsə, aydındırsa, heç bir problem yoxdur, ancaq gördükləri mənzərə bulandırsa...

Övladına Quran və Sünnə əxlaqı aşılayan, başda öz həyatını sonra da onların həyatını buna görə tərtib edən, gündəlik həyatında bu plan və proqram xaricinə çıxmayan əməlisaleh anaların övladları şəkilləndirməli, istiqamət verməli içində yaşadığımız cəmiyyətə. Rəfiqələri ilə gözəllik salonlarında vaxt keçirən, hətta ayaq bağı olmasın deyə övladlarını televiziya, kompyuter başına, ya da küçəyə göndərən problemlili, amma məsuliyyətsiz anaların yetişdirdikləri deyil... Unutmayaq ki, Rəh-

mət Peyğəmbəri (s.ə.s) və göydəki ulduzlar olan əshabi-kiram da bir ana balası idi, Nəmrud, Firon və Əbu Cəhllər də... O (s.ə.s), son Peyğəmbərdir. Bunda ən kiçik şəkk və şübhə yoxdur. Ancaq bu gün Firon, Nəmrud, ya da Əbu Cəhllərin varlığı və çoxluğu yadırgana bilməz.

Vəfa həzrətlərinin oğlu səhənglə su daşıyanların səhənglərində iynə ilə dəlik açarmış və su mənzilə çatmadan boşalmış. Camaat Həzrəti incitməmək üçün bunu ona deməzlərmiş. Bir gün artıq səbirləri tükənmiş və vəziyyəti Vəfa həzrətlərinə bildirmişlər. Həzrət xanımına demiş ki, mən düşündüm, amma ciddi bir problem görmədim. Sən də bir düşün, görəsən əskiklik, xəta, bir qüsurlu və ya nöqsanlıq səndə ola bilərmi? Xanımı düşünüb-daşınmış və belə demiş: "Hamilə ikən soruşmadan başqasının bağındakı bir narı sıxıb suyunu içdim." Ərinin təkidi ilə gedib bağ sahibindən halallıq aldıqdan sonra qısa bir müddət içində uşaq bu vərdişini tərki etmiş...

Həmçinin səhabələr bir nəfərin sübh namazından dərhal sonra Məscidi-Nəbəvini tərki etdiyini, Peyğəmbərimizin söhbətində iştirak etməyini görüb, vəziyyəti Allah Rəsuluna bildirmişlər. Kainatın Fəxri vəziyyətdən xəbərdar idi. Ancaq səhabələrin marağını aradan qaldırmaq üçün soruşduqda aldığı cavab uşaq tərbiyəsində ibrət və nümunə götürüləcək bir davranış tərzidir: "Ya Rəsulallah, oğlum hələ yaxşını və pisi, haramı və halalı ayırd edə bilməyəcək qədər kiçikdir. İndi xurma mövsümüdür, qonşumun bağındakı ağacdən mənim həyətimə tökülənləri o oyanmadan təkrar geri ata bilmək üçün namazı qılan kimi getmək məcburiyyətindəyəm. Buna görə söhbətinizdə iştirak edə bilmirəm." Misallar çoxdur, ən gözəl nümunə bizim üçün Allah Rəsuludur əlbəttə ki... Ancaq bu gün də uşaq tərbiyəsində əli öpülməli

nümunə anaların olması ümidimizi, həyəcanımızı, gələcəyə dair xəyallarımızı hər zaman canlı və diri tutur.

Rəhmanın rəhmətinə qovuşmuş nənələrim düşür yadıma. Onlar, əli öpüləcək nümunəvi analardan idi. Şükürlər olsun ki, doğulacaq olan (xəyalımdakı) qızımın nənələri də elə... O zaman çox rahat bunu söyləyə bilərik ki, silsilənin davam etməsi anaların əlindədir. Çünki uşaq üçün ən yaxşı pedaqoq heç şübhəsiz ki, anadır...

O halda belə dua edək Uca Rəbbimizə... Rəhman və Rəhim olan, bağışlamağı sevən

Ana olmaq Yaradanımızın qadınlara verdiyi ən gözəl hissdır və bunu öz Rəhim sifəti ilə taclandırmışdır. Biz buna nə qədər layiqik, nə qədərini haqq edirik nəfsimizi, vicdanımızı, hətta bütün mənliliyimizi hesaba çəkməli, düşünüb təfəkkür etməli, əgər varsa səhvlərimizdən, qüsurlarımızdan dərhal dönməliyik.

Allahım! Sən bağışlayıcısan, bağışlamağı sevirsən. Məni, ailəmi, ata-anamı və bütün inananları bağışla. Bizləri də, nəsilimizi də İslama xadim, namaza daim et. Bizləri hər cür pisləkdən və şərddən qoru, bizi razı olduğun qullarının zümrəsinə daxil et! İmanımızı qurtarmadan canımızı alma! Bizi nur camalını görəcek qullarından et! Ya Rəbb, şübhəsiz sən duaları eşidən və qəbul edənsən. Bizim də dualarımızı qəbul et! Uca Rəbbim, həyat yoldaşlarımız gözəl əxlaqlı, əməlisaleh analardan olsun! Dünyaya gələcək nəsillər də güzgüyə baxdıqlarında özlərini bulanıq deyil, aydın görsünlər. Görsünlər ki, hədisi-şərifdə də xəbər verildiyi kimi, inşallah, cənnət də anaların ayaqları altında olsun!

Qürbətdə həsrətini çəkdiyim anama ithaf edirəm...

SAXTALAŞAN İNSANLIQ

İnsanlar saxta pullar düzəldər, pullar isə saxta insanlar.

Bu ibrətli ifadələri oxuduğum zaman başıma gələn əhvalat yadıma düşdü. Son zamanlar istifadə etdiyim telefonun yaxşı işləməməsindən gileylənirdim. Nə zəng etdiyim adamın səsini eşidir, nə də mənə gələn zəngləri qəbul edə bilirdim. Bilmirdim telefona verdiyim pula heyfislənim, yoxsa bu telefonu mənə tərifləyərək satan insanların insafsızlığına? Amma

onu da deyim ki, bu telefonu alarkən mənə telefonun orijinal olduğunu deyib satmışdılar. Mən də heç tərəddüd etmədən, bir az da telefonun xarici gözəlliyinə aldanaraq almışdım. Nə bilərdim ki, sonradan başıma bu fəlakətlər gələcək, bəhbəhlə işlətdiyim telefon isə orijinal deyil, saxta çıxacaqdı. Sən demə xarici gözəlliyinə və təriflərə aldanaraq aldığım telefon saxta imiş. Bu həqiqəti bildikdən sonra demək olar ki, o qədər də təssüflənmədim. Çünki hər gün ətrafımda gördüyüm hər şeyin get-gedə saxtalaşdığına şahidi oluram. İstifadə etdiyimiz bütün texniki avadanlıqların əslilə saxtası arasında seçim etmək demək olar ki, müşkül məsələyə çevrilib. Aralarında qiymət fərqi olsa da görünüş etibarilə saxtası əslindən daha cazibədar görünür. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq saxta malın

ömrü də saxtalaşdırılmış istifadə tarixinə qədər davam edir.

Hələ bu harasıdır, bazarda bütün fəsilərdə satılan müxtəlif meyvələri heç demirəm. Texniki əşyalarda baş alıb gədən saxtakarlıq, yeyinti məhsullarında, meyvələrdə də özünü göstərir. Gözəlliyinə aldanıb aldığımız tərəvətli meyvələr bir qəpiklik keyfiyyətə sahib deyil. Bazardan alınan şaftalıdan yemiş, heyvadan ərik dadı gəliрсə deməli işin nə

qədər ciddi olması göz önündədir. Əvvəllər hansı fəsildə hansı meyvənin olduğunu əzbər bildiyimiz halda indi hansı fəsildə hansı meyvəni yeməyimizdə seçim edə bilmirik. Ətrafımızdakı xarici gözəlliklərlə saxtalaşdırılan hər şey, daxili nöqsanlarıyla həyatımızın bütün sahələrini keyfiyyətsizləşməyə götürən vasitələrdəndir. Uca Yaradan gördüyümüz hər şeyi nizam-intizam içərisində yaratdığı halda, insanlar öz şəxsi mənfəətləri uğruna əl qatmaq istəyirlər yaradılanlara.

Bütün bu qeyd etdiklərim həyatın sadəcə erroziyaya uğrayan bir tərəfidir. Əsas dərd orasındadır ki, ətrafındakıları saxtalaşdırıran insanlar yavaş-yavaş özləri də saxtalaşmağa başlayırlar. İnsanlığın saxtalaşması isə cəmiyyətin süqutundan xəbər verir desək yanılmırıq. İnsan həyatında baş verən bütün təbii proseslər saxtalaşdırılaraq təsir gücünü azaltmışdır. Mənə elə gəlir ki, saxtakarlıq üzərində qurulan həyat şəraitində insani keyfiyyətlərin belə saxtalaşması normal hal olaraq qiymətləndirilməlidir. Qəbul edilən saxta qidalar nəticədə bizi saxta gülüslərə, saxta vədlərə və saxta şəxsiyyətə gətirib çıxaracaq. Bəzən xarici görünüşünə baxıb tam bir şəxsiyyət olaraq qiymətləndirdiyin bir kəsin elə bir həyat tərzini kərçirdiyini görürsən ki, mat-məəttəl qalmamaq mümkün deyil. Haqdan, ədalətdən danışan bu şəxsiyyət, haqsızlıq və ədalətsizliyin simvoluna çevrilmişdir öz həyat tərzini ilə. Xaricdən gözə xoş gəlib keyfiyyəti sıfıra bərabər olan mobil telefonlar kimi özünü cəmiyyətə qəbul etdirən, ancaq sonradan zay olduğu ortaya çıxan bu saxtakar insanlar dəyər verildikləri qısa zaman kəsində cəmiyyətin zövqünün korlanmasına səbəb olmaqda və insanlığın saxtalaşmasının təməlini qoymaqladırlar.

Hörmətli oxucular! Bəlkə də hər birimiz həyatımızın müəyyən mərhələ-

*Bəzən xarici görünüşünə
baxıb tam bir şəxsiyyət olaraq
qiymətləndirdiyin bir kəsin elə bir
həyat tərzini kərçirdiyini görürsən ki,
mat-məəttəl qalmamaq mümkün
deyil. Haqdan, ədalətdən danışan bu
şəxsiyyət haqsızlıq və ədalətsizliyin
simvoluna çevrilmişdir
öz həyat tərzini ilə*

lərində öz maddi mənfəətlərimiz üçün saxtakar davranışlara yol vermişik. Ancaq bu o demək deyildir ki, biz bu əməlimizi daim həyata keçirməliyik. Həyatımızda baş verən saxtakarlığımızın müəyyən davranışlarımızda olmasında bəlkə də bir o qədər problem yoxdur. Vay o gündən ki, bizim fiziki aləmindəki saxtakarlığımız mənəvi dünyamızda da öz əksini tapsın. Etdiyimiz ibadətləri saxtalaşdırmağımız bəlkə də insanların qarşısında bizə hörmət və izzət bəxş edəcək, ancaq Uca Yaradan qarşısında bu əməlimiz bizə töhmət və zillətdən başqa bir şey qazandırmayacaq. Qarşımızdakı insanları saxtalaşdırdığımız imanımız və ibadətlərimizlə istədiyimiz şəkildə aldada bilərik, ancaq bu ibadətlər bizim cənnətə girməyimizə vasitəçi olmayacaq. Bəlkə elə indidən özümüzü yoxlamağa başlayaq?! Etdiyimiz ibadətləri bir daha gözədən keçirək. Nəyi, nə üçün etdiyimizin fərqi var. Saxtakarlığımızın bizə qazandırdıklarını bizdən aldıkları ilə müqayisə edək. Bir şeyi də unutmayaq ki, hər şeyin əslisi onun saxtasından daha yaxşıdır. Bu etdiyimiz ibadətlər olsa belə.

Son olaraq gəlin özümüzü çox saxtalaşdırmayaq çünki, hər kəs "Buratino kimi taxtadan insana dönmək" şansına sahib deyil, bəziləri elə odun olaraq qalar...

İNTELLEKTUAL CƏHALƏT

Virtual aləmin bir nemət olduğu və məlumat almağı asanlaşdırdığı mübahisə edilməz bir gerçəkdir. Zaman, məkana, pula qənaət edildiyi kimi, yer tutmaq və daşınma problemi də yoxdur. Bir sözlə, texnologiyanın insani ehtiyaclar mövzusunda təmin etdiyi üstünlüklər saymaqla bitməz. Məsələyə insan olduğumuzu unutmadan, mərkəzə; eşidən, danışan, duyğuları olan bir varlığı qoyaraq baxsaq, bu imkanları istifadə etmək qədər gözəl bir şey yoxdur. Ancaq bütün həyatımızı, zamanlarımızı virtual aləmə hasr edib hər şeyimizlə orada var olmağı seçiriksə, məhz o zaman problem başlayır. Qarşınızda işıqlı bir ekran sizi istiqamətləndirir. Sizi içinə çəkir və ictimai varlıq olmanız, ehtiyaclarınız, hissləriniz, duyğularınız hamısı virtual olur. Bir növ “insan” olmaq xüsusiyyətinizi

unudursunuz və qismən insan xüsusiyyəti ilə varlığını davam etdirirsiniz.

Qarşımıza bu suallar çıxır:

Virtual aləmdə dünyasını quran bir insan gerçək həyatda nə qədər var ola bilər?

Bu mühitlərdəki məlumatı əldə etmək və onun asanlıq, məlumatı nə qədər qalıcı edir?

Əmək sərf edilmədən əldə edilən məlumatın insanı intellektual etməsi nə qədər normal haldır?

Gənclərin içində olduqları psixologiya o millətin sabahlarının meydana gəlməsində, keçmişdən gələcəyə baxış tərzinin ortaya çıxmasında çox əhəmiyyətlidir. Hansı məlumat ilə hansı ictimai mühitdə təchiz olunursa ona görə bir insan tipi ortaya çıxır və cəmiyyətin fərdləri buna görə formalaşır.

Müasir gənclər hər şeyi çox sürətli əldə edirlər. Məlumat sahibi olmağın onlarla yolu var. O qədər ki, məlumat hər insana bir klaviatura düyməsi qədər yaxın və sadədir. Bu “yaxın” və “sadəliyin” verdiyi bir hazıra-nazırçılıq anlayışındanmı, yoxsa kitabın ruhunu kəşf edə bilməməkdənmı, bu qədər məlumatın var olmasına baxmayaraq keçmişlə müqayisədə oxumamaq və buna paralel olaraq da cəhalət daha artıb.

Texniki imkanlardan istifadə etmədəki balanssızlıq insanımızı tənbəlliyə alışırdı. İnsanımız bununla da kifayətlənmədi müftəxorluğa alışdı. Bununla da elmin və ya elm sahibinin qiyməti azaldı. Nəticədə nə isə öyrənməyə hörmət qalmadı. Ona görə, texnologiyanın verdiyi imkanlar erköyün bir oxucu, hazıra-nazir bir kütlə və məlumat bataqlığı içində yol tapmayan insanlar ortaya çıxardı.

Gənclərə kitab tövsiyə etdiyiniz zaman bu belə bəzən mənasız gələ bilər. “Müəllim, Google-a yazırsan, bir düyməyə basırsan istədiyini məlumat qarşında hazırıdır.” Bu vəziyyətdə olan bir gəncə necə “get filan yazıçının filan kitabını al oxu” deyəsən? Hansı yazıçını tövsiyə edib, hansı nəşriyyatın yolunu göstərəsən?

Məsələnin kitaba və kitab dünyasına baxan istiqaməti də çox əhəmiyyətlidir. İndi artıq çap edilmiş kitabların yerini dijital kitablar tutur. “E-kitab” deyilən electron kitablar. E-kitabları oxuma imkanı verən IPAD-lər çıxdı. Və ya onun dəyişik versiyaları. Minlərlə, hətta on minlərlə kitabın elektron versiyasını cihazınıza yükləyirsiniz və istədiyiniz yerdə istədiyiniz kitabı açıb oxuyursunuz. Bu, əslində ələdüşməz fürsətdir. Ancaq bir də bu imkanın verdiyi rahatlıq və “davamlı əlimin altında” olma duyğusu insanı qulağının dibindəki məlumatdan uzağa ata bilər.

İndi rəfdəki kitablara maraq azalır. Kitabçıları gözən kitapsevərlər, kitab si-farişi verən oxucular azalır. Yeni nəsiləki istehlak iştahından məlumat da nəsibini alır.

Bunu bacara bilirsə nə gözəl: internetin, dijital nəşriyyatın təmin etdiyi məlumatı diqqətli və faydalı bir şəkildə istifadə edərək bir sərmayə əldə edə bilirsə, bu, təqdir ediləcək bir haldır. Yoxsa süzgəcdən keçməmiş məlumat, məlumat zibilliyindən başqa bir şey deyil.

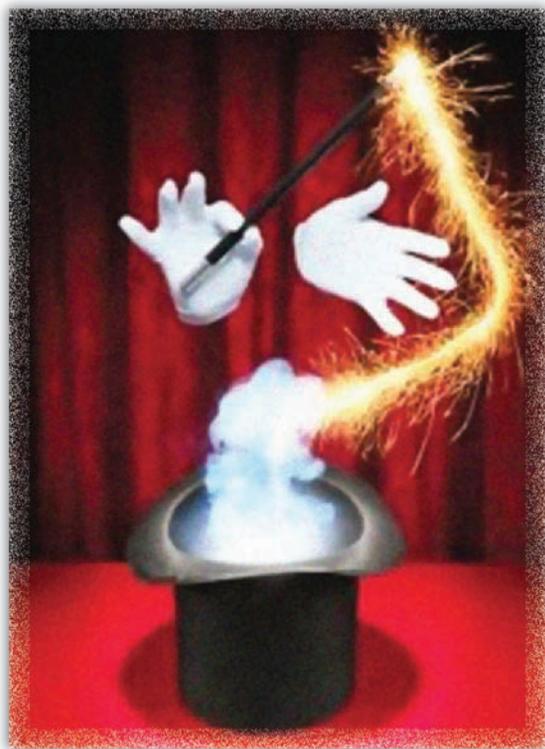
Bəlkə bir araşdırmaçı üçün çox gözəl bir imkandır. Ancaq kitabın yeri, dəyəri və kitabın mənəvi istiqaməti heç bir şeylə dəyişdirilə bilməz.

21-ci əsrdə, hər şeyin elektronlaşdığı bir zamanda, toxuna biləcəyimiz, əlimizə alıb oxuya biləcəyimiz, bir başqasına hədiyyə edə biləcəyimiz kitabların olması dijital nəşriyyatla birlikdə davam etdirilə bilən bir iş ola bilər.

Elektron kitaba bir düymə ilə asanlıqla sahib bilərik, ancaq bu, bizim cəhalətimizi artırmamalıdır. İntellektual səviyyəmişizə səviyyə qatmalıdır.

Minlərlə, hətta on minlərlə kitabın elektron versiyasını cihazınıza yükləyirsiniz və istədiyiniz yerdə istədiyiniz kitabı açıb oxuyursunuz. Bu, əslində ələdüşməz fürsətdir. Ancaq bir də bu imkanın verdiyi rahatlıq və “davamlı əlimin altında” olma duyğusu insanı qulağının dibindəki məlumatdan uzağa ata bilər.

SEHRİN DİNDƏKİ YERİ

Özündən xariqə zahir olan şəxsin halı nəzərdən keçirilməlidir. Əgər həmin şəxs şəriətə bağlı və haramlardan uzaq duran kəsdirsə, onun əli ilə zahir olan xariqə kəramətdir. Əks təqdirdə bu sehrdir.

Rağib İsfəhani və başqaları belə demişlər: Sehr bir neçə mənada işlədilir:

1. Lətiflik və incəlik kəsb edən şey. Məsələn, uşağı sehlədi, -cümləsində olduğu kimi. Yəni onu aldatdı və qəlbini özünə meyil etdirdi. Hər kəs ki, bir şeyi özünə meyil etdirir, artıq onu sehləmişdir. Şairlərin "gözlərin sehləməsi" ifadəsi də gözlərin nəfsləri özünə meyil etdirməsinə görə, işlədilir.

"Gözəl nitq söyləməkdə sehr qüvvəsi vardır."¹ hədisində də bu mənə ifadə olunmuşdur.

2. Həqiqətlə əlaqəsi olmayan aldatmaq və təxəyyülat – illüziya oyandırmaq. Göz bağlayıcının sürətli əl hərəkətilə gözləri çaş-baş salması kimi. Quranın bu ayəsini misal verək:

"..Onlar (sehrbazlar əllərindəkiləri və əsaları yerə) atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehləyib) onları qorxutdular və böyük bir sehr göstərdilər."²

3. Müəyyən bir yolla şeytanlarla yaxınlıq edərək onlardan hasil olan kömək. Aşağıdakı ayə buna işarə edir:

"...Lakin şeytanlar (bildikləri) sehri və Babildə Harut və Marut adlı iki mələyə nazil olanları xalqa öyrədərək kafir oldular."³

4. Münəccimlərin iddiasına görə ulduzların ruhaniyyətini (təsirini) yer üzünə yönəldərək insanlara təsir etmək.

Bəzən də şeytanlardan kömək istəmə və münəccimlik kimi iki fərqli iş bir arada edilir və iddia edirlər ki, bu daha qüvvətlidir.

Habelə sehrdə işlədilən alətə və sehrbazın əməlinə də sehr deyilir. Sehrin təsiri xüsusunda alimlər müxtəlif görüşlər bildirmişlər. Sehrin illüziyadan ibarət olduğunu və gerçəktərəfinin olmadığını iddia edənlər də var.

Mazəri demişdir: "Alimlərin əksəriyyəti sehrin varlığını və gerçək olduğunu söyləyirlər. Bəzi alimlər isə sehrin gerçək olduğunu qəbul etməmiş və ondan vaqə olana batil təxəyyülat demişlər. Ancaq bu görüş keçərli deyil, çünki nəql sehrin mövcudluğunu təsdiq edir. Elə ağıl da sehrbazın bəzi sözləri deməsilə və ya bəzi əşyaları bir araya gətirməsi, yaxud da məxsusi bir tərtiblə bəzi enerjilərin qarışdırılması ilə Allahın xariqələrdə hadisə yaradacağını inkar etmir. Məsələn, mü-təxəssis həkimlərin bəzi dərmanları qarış-

dırması nəticəsində onlardan zərərli olanın faydalıya çevrilməsi buna bənzəyir.”

Sehrin möcüzə və kəramət arasındakı fərqi gəlinə, sehr sehrbazın istəyi baş tutanaqək bir növ söz və əməllərin söylə sərfl edilməsilə olur. Kəramətin isə belə şeylərə ehtiyacı olmur, əksinə söz və əməllə uzlaşaraq onu dəstəkləyir. Möcüzə isə kəramətdən inancsızlara meydan oxumaqla fərqlənir”.

Özündən xariqə zahir olan şəxsin halı nəzərdən keçirilməlidir. Əgər həmin şəxşəriətə bağılı və haramlardan uzaq duran kəsdirsə, onun əli ilə zahir olan xariqə kəramətdir. Əks təqdirdə bu sehrdir.

Qurtubi demişdir: “Sehr süni hiylələrdən ibarətdir və çalışmaq yolu ilə əldə olunur. Ancaq çətin olduğuna görə, çox az insan bunu bacara bilir. Sehrin əsli əşyaların xassələrinə vaqif olmaq, tərkib və vaxt cəhətlərini bilməkdir. Sehrin əksəriyyəti həqiqətə əsaslanmayan təxəyyülat və sübutu olmayan vəhmlərdir. Bundan xəbəri olmayanların nəzərində böyük görsənir. Allah-Təalanın Fironun sehrbazları haqqında Əraf surəsi 115-116-cı ayələrdə buyurduğu buna dəlildir.

“...Lakin şeytanlar (bildikləri) sehri və Babildə Harut və Marut adlı iki mələyə nazil olanları xalqa öyrədərək kafir oldular.”⁴ Bu ayədə yəhudilərin işlədikləri sehrin əsli barədə bəyan vardır. Bu sehr şeytanların Hz. Süleyman ibn Davudun (əleyhiməs-səlam) mülkünə yerləşdirdikləri və Babildə Harut və Marut adlı iki mələyə nazil olanlardandır.

Ayənin məqsədi haqqında ixtilaf edilmiş və belə deyilmişdir: Hz. Süleyman (əllərdə doluşan) sehr və kəhanət kitablarını cəm edib onları taxtının altında basdırmışdı. Şeytanlardan biri də həmin kürsüyə yaxınlaşmağı bacarmırdı. Nə zaman ki, Hz. Süleyman (ə.s) vəfat etdi məsələni bilən alimlər də (oradan) getdilər, şeytan insan surətində gəlib yəhudilərə belə de-

di: Sizə tayı-bərabəri olmayan xəzinənin yerini göstərimmi? Onlar “bəli”, -dedilər. Şeytan dedi: Taxtın altını qazın. Onlar da qazdılar -şeytan özü isə onlardan uzaqda dayanmışdı- və həmin kitabları tapdılar. Şeytan onlara dedi: Şübhəsiz Süleyman insanları və cinləri bunlarla hökmü altında tuturdu.

Beləcə, onların arasında Hz. Süleymanın (ə.s) sehrbaz olduğu fikri yayıldı. Qurani-Kərim nazil olub Hz. Süleymanın (ə.s) peyğəmbərlərdən olduğunu buyurunca yəhudilər bunu inkar edib belə dedilər: Süleyman sehrbaz idi. Bu səbəblə də həmin ayə (əl-Bəqərə, 102) nazil oldu.

Nəvəvi demişdir: “Sehr etmək haramdır, yekdil fikrə görə o, böyük günahlardandır. Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) sehri yeddi həlak edici günahlardan saymışdır.”⁵

İmam Malik demişdir: Sehrbaz kafirdir və sehrinə görə qətl edilməlidir. Tövbəyə dəvət edilməz. Zındıq kimi qətl edilməsi lazımdır.

İmam Buxari bu ayəni: **“(Yəhudilər) Süleymanın səltənətinə (şahlığına) dair şeytanların oxuduqlarına (sehr kitablarına) uydular. Süleyman (bu kitablara uymadığı üçün) kafir olmadı, lakin şeytanlar (bildikləri) sehri və Babildə Harut və Marut adlı iki mələyə nazil olanları xalqa öyrədərək kafir oldular.”** sehrbazın kafirliyinə hökm verilməsi haqda bir işarə kimi dəlil gətirmişdir.

1 Buxari, 4851.

2 Əraf, 7/116.

3 Bəqərə, 2/102.

4 Bəqərə, 2/102.

5 İbn Həcər, Fəthul-Bari, c. X, Kitabut-Tibb, Sehr fəsli.

BÖYÜK DÜŞÜNMƏK

Gücünün tükəndiyini hiss etdiyən yer (vərdişlərin formalaşdığı) saxta səndən real sənə giriş qapısıdır!

Həyatımızı avtomatik bir proqrama uyğun yaşayırıq. Əslində robotlardan bir o qədər fərqimiz yodur. Razılaşırsan?! Qulaq as! Etdiyimiz gündəlik seçimlər, gördüyümüz işlər çox böyük ölçüdə vərdişlərimiz tərəfindən idarə olunur. Yəni bu günə kimi qazandığımız mənfi və ya müsbət vərdişlərdir bizi idarə edən. Yoxsa zərərli olduğunu ətraflı bildiyimiz halda yenə də içdiyimiz və ya qəbul etdiyimiz qidaların səbəbini necə izah etmək olar? İş görmə qabiliyyəti də bir vərdişdir. Gündə 5 saatdan çox aktiv bir işlə məşğul olmayan biri istər-istəməz bu limitə çatanda yorulduğunu və artıq dincəlməli olduğunu, edə biləcəklərinin maksimum bu qədər olduğunu düşünür

və buna uyğun da yaşayır. Bunu həyatında təcrübə etməyən demək olar ki, heç kim yoxdur: zəhin arxivinə bir göz atsan sən də görəcəksən ki, bəlkə də dəfələrlə olub ki, zəhmətli və uzun müddətli bir fəaliyyətdən sonra yorulduğunu, gücünün tükəndiyini düşündüyün anlar olubdur. Və birdən çox ani və sənin üçün önəmli olan hər hansı bir şey və ya insan təhlükədə olur və səndən tələb olunan ağır zəhmət bu təhlükəni həll edəcək əhəmiyyətdədir. Bu anda yerindən necə qalxdığını, yorğunluq, gücsüzlük və s. düşünmədən o işin öhdəsindən gəldiyin olub. Hə, nə oldu bəs gücün tükənmişdi? Halın yox idi? Taqətin qalmamışdı? Necə oldu ki, bunu edə bildin? Gücləndirici heç bir şey qəbul etmədiyən halda, sehrlə və bənzər sirlə bir səbəb olmadığı halda bunu necə edə bildin? Cavab bu deyilmi? Vərdişlərinin o tayına keçdin, uzun müddətdir ki, yaşama-

ği adət halına gətirdiyin o komfort sahəsinə tərki etdin, vərdişlərinin formalaşdırıldığı limitlərin xaricinə çıxıb gerçək sənə/potensialına dayanaraq hərəkət etdin. Edə bilərəmmi, alınacaqmı, birdən uğursuz olaram, indiyə kimi heç belə bir şey etməmişəm kimi zəiflədici heç bir düşüncəni zehninə gətirmədin, daha doğrusu səndən olsa gətirərdin sadəcə olaraq vəziyyətin təcilliyi və önəmi beynin sənə o siqnalı – dərhal hərəkətə keç- göndərdi və məqsədə çatmaqdan başqa bir şey düşünməyə vaxtın olmadı.

İndi bax və bu qədər edə bilərəm deyərək özün haqqında qoyduğun o sərhəd xətlərini yenidən çək. Böyük düşün, bir uşaq kimi xəyallarında azad ol, zəncirlərini qır və bugünə kimi yaşadığın o qəfəsdən çıx. Sadəcə bu kifayət deyil, yəni qəfəsdən çıxmaq hələ hər şey demək deyil, qəfəsi zehnidən də çıxar ki özün-özünü əngəlləməyəsən.

Gələcəkdə çata biləcəyin ən yüksək nöqtəni bunlar təyin edəcək: xəyal gücün, bunu reallaşdırmaq üçün özünü nə dərəcə o hədəfə həsr etdiyən, hansı müddət ərzində həsr etdiyən, zövqlərindən fədakarlıq etməyin, dualarındakı səmimiyyət, ədəb və israr.

Xəyal gücü deyərək xəyalpərəstlik nəzərdə tutulmur. Yəni hər gün zövqlərinə xoş gələn müxtəlif xəyallar qurub onları reallaşdırmağı arzulamaq deyil, əksinə ən imkansız sanılanı xəyal etmək və bu yolda heç bir şeyin səni durdura bilməyəcəyinə, nə olursa-olsun bu yoldan dönməyəcəyinə heç kimə deyil, öz-özünə söz verməyindir və dəflərlə deyil, bir dəfə, sadəcə bir dəfə və sarsılmaz bir qətiyyətlə söz verməyindir ki, bu cür bir yanaşma ilə demək olar ki, əldə edilməyəcək heç bir şey yoxdur.

Bəlkə deyərək bilərsən ki, nəyə lazımdır ki, böyük düşünmək, böyük xəyallar qur-

maq, normal yaşayırəm da?! Bu hər kəsin özünə qalmış bir seçimdir. Amma bu həyata bir dəfə gəlirik və var olduğunu düşündüyümüzə də çox böyük bir potensialla. Vəziyyət belə olduğu halda bu potensialı, qabiliyyətləri niyə işlətməyək, niyə tarixdə bir iz də biz qoymayaq? Biz deyilikmi xəlifə olaraq yaradılan? Biz deyilikmi “Əhsəni Təqvim” sircincə yaradılan? Başqalarının qüsurları bizi az məşğul etsə, dostların, yaxınların uğurlarını qısqanıb, paxıllıq etməkdənsə daha çoxu üçün dua etsək, əlimizdən gələn köməyi əsirgəməsək hər şey daha yaxşı olmazmı?! Əslində böyük hədəfləri olan birinin bu cür mənasız şeylər üçün vaxtı olmur. Edəcəkləri işləri çox olduğundan başqalarının nə etdiyi, nə dediyi, qüsurları, səhləri və s. ilə maraqlanmağı vaxt itkisi hesab edir.

Əbu Əyyub əl-Ənsari (r.a) səksən yaşında olmasına baxmayaraq, böyük bir iman həyəcanıyla, həm də ikinci dəfə Konstantiniyyə səfərinə qatıldı. Bu məşəqqətli səfərdə xəstələndi. Vəfatı yaxınlaşınca da əsgər yoldaşlarına belə dedi:

“Əgər ölsəm məni özünüzlə götürün və Rum torpaqlarına doğru gedə bildiyiniz ən son nöqtəyə aparın. Düşmənlə qarşılaşıb artıq irəliləyə bilməz vəziyyətə gəldiyinizdə məni oraya, ayaqlarınızın altına dəfn edin!...”

Seçdiyimiz hədəf üçün çalışarkən bəsit itkilərdən dolayı risk edə bilməyən bizlər ölümü ilə belə, bir addım daha ata bilməyi hədəfləyən bu səksən yaşlı cəsarət abidəsinə baxıb hədəflərimizi, ideallarımızı və dəyərlərimizi yenidən gözdən keçirməli və bizə bəxş edilənlərə yaraşan bir həyat yaşamağa can atmalıyıq.

Allah-Təala bizə sadəcə özümüzə deyil, digərlərinin də həyatlarına töhfə verən bəndələrindən ola bilməyi nəsb etsin!

CİLDƏ GİRƏN CİNLƏR

Cinlər də Allah-Təalanın özünə ibadət etmələri üçün yaratdığı varlıqlardır. Onların bizdən fərqli olan müxtəlif cəhətləri vardır. Bu fərqliliklərdən biri də şəkildən-şəklə girə bilmələridir. Cinlər Allahın verdiyi istedad və qabiliyyətlərə görə hər hansı bir şeyin formasını ala bilirlər. Lakin Uca Rəbbimizin lütfü olaraq hər hansı bir surətə girən cinlər bu zaman həmin şəklənin hökmü – təsiri altında qalırlar. Yəni, şeytan və cin hər hansı bir şəkə girdiyi zaman insan onu tələyə salıb tuta, hər hansı bir şeylə vura və öldürə bilər. Cinlərin bir göz qırpmında şəkə girib sonra gizlənməsinin səbəbi də məhz budur. Cildinə girdiyi adamın təsiri altında qaldığından öldürülməsindən qorxurlar.

Hədisdə qeyd olunmuşdur ki, Hz. Pey-

ğəmbər insan cildinə girmiş şeytanı tutub, Mədinənin uşaqlarına göstərmək üçün məscidin sütununa bağlamaq istəmişdi. Ancaq Hz. Süleymanın (ə.s) duasını xatırladığına görə, bunu etməmişdi.

Əbu Hüreyrədən (r.a): Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) buyurmuşdur: *“Cinlərdən olan ifrit dünən gecə namazımı kəsmək üçün anidən üstümə hücum çəkdi. Allah məni ona üstün qıldı, mən də sabah olduğunda hamınız onu görəsiniz deyə, məscidin dirəklərindən birinə onu bağlamaq istədim. Ancaq qardaşım Süleymanın (ə.s): **“Rəbbim! mənə elə bir mülk (səltənət) ver ki, məndən sonra (onun kimisinə) heç kəs nail ola bilməsin.”** (Sad, 38/35) sözünü xatırladım (və bu fikirdən daşındım).”* (Buxari, 3241)

Başqa bir hədis:

Əbu Dərdadan (r.a): Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) (namaz qılmaq üçün) ayağa qalxdı. Biz onun belə dediyini eşitdik: *“Səndən Allaha sığınırım”*. Sonra üç dəfə belə dedi: *“Səni Allahın lənəti ilə lənətləyirəm”*. Ardınca da sanki bir şey tutarcasına əlini uzatdı. O namazını bitirincə biz dedik: *“Ey Allahın Rəsulu, sənin namazda bir şey dediyini eşitdik. Halbuki bundan öncə sənin elə şeylər dediyini eşitməmişdik. Həmçinin sənin əlini uzatdığını gördük.”* (Hz. Peyğəmbər) buyurdu: *“Allahın düşməni İblis əlində bir alov parçası ilə gəlmişdi və onu üzümə vurmaq istəyirdi.”* Buna görə də üç dəfə: *“Səndən Allaha sığınırım”, -dedim. Sonra yenə üç dəfə: “Səni Allahın lənəti ilə lənətləyirəm”, -dedim. Ancaq o geri çəkilmədi. Daha sonra onu tutmaq istədim. Allaha and olsun ki, qardaşımız Süleymanın*

(ə.s) *duası olmasaydı o bağlanmış olcaqdı və Mədinənin uşaqları onu ələ salacaqdılar.*" (Müslim, 542).

Buradan da gördüyümüz kimi insan kiminsə cildinə girmiş şeytanı tuta bilər. Buna görə də şeytanlar şəkillərini qeyri-həqiqi formalarında özünü göstərir, çünki kiminsə onu tutub öldürməsindən qorxur. Bu hal Rəbbimizin bizə olan rəhmətindəndir. Əks təqdirdə cinlərin sərəkəşliyi biz qorxu içinə salar, insanlar arasında fitnə və fəsad yayılardı.

Doğrusu budur ki, fürsətlərin bərabərliyi kainatı mühafizə edir. Cəmiyyətin əminiyətini də elə fürsətlərin bərabərliyi qoruyur. Fürsətlərin bərabərliyi həm insanı,

həm də cinlərdən olan şeytanın öz həddini gözləməyə vadar edir.

Allah-Təala buyurur:

“Həqiqətən, (Cahiliyyət dövründə) bəzi insanlar bir para cinlərə pənah aparır, bununla da onların təkəbbürünü (azğınlığını) artırırdılar (cinlər özləri haqqında çox böyük fikirlərə düşürdülər).” (əl-Cinn, 6)

Cinlərə sığınub onlardan kömək istəyən insanların həyatı sıxıntılı və kədərli olar. Allahın haramlarına məhəl qoymayanların əhvalı gözəlliklərdən uzaqlaşib pis hala çevrilər. Son nəfəsdə isə -Allah qorusun- imansız ölər.

GƏLDİ KEÇDİ ÖMRÜM MƏNİM

Yunus ƏMRƏ

*Gəldi keçdi ömrüm mənim şol yel əsib keçmiş kimi
Hələ mənə şöylə gəldi şol göz yumub açmış kimi*

*İşbu sözə Haqq tanıqdır bu can gövdəyə qonuqdur
Bir gün ola çıxə gedə qəfəsdən quş uçmuş kimi*

*Miskin adəm oğlanını bənzətmişlər əkinçiyə
Kimi bitər, kimi yitər yerə toxum saçmış kimi*

*Bu dünyada bir nəsnəyə yanar içim göynür özüm
Yiğid ikən ölənlərə gök əkini biçmiş kimi*

*Bir xəstəyə vardın isə bir içim su verdin isə
Yarın anda qarşı gələ Haqq şərabin içmiş kimi*

*Bir miskini gördün isə bir əskicə virdün isə
Yarın anda sənə gələ Haqq libasın biçmiş kimi*

*Yunus Əmrə bu dünyada iki kişi qalır derlər
Məğər Xızır İlyas ola abi-həyat içmiş kimi*

*Bu şeiri yaxın günlərdə gənc yaşda vəfat etmiş könül dostumuz
Məmmədov İlhamın əziz xatirasına iltif edirik.*

AĞDAŞIN ÜÇÜNCÜ MƏCHULU – ZAKİR DAYI

Keçən nömrəmizdəki yazının davamı

Yaşlı sözünün yaşı uludan gəldiyini deyirlər. “**Dəlilər və ağıllı insanlar zərərsizdir Ən təhlükəli insanlar, yarı dəlilər və yarı ağıllılardır**” sözünə görə Zakir dayı ulu bir insandır. Zakir dayının Ceyhun ilə bənzər xüsusiyyəti zərərsiz olmasıdır. Zakir dayıda ağıl, zəka, hikmət və güclü yaddaş cəm olmuşdur.

Zakir dayını saqqalı, əsası, cübbəsi, ciddiliyi və cümə namazlarına asta-asta gəlişi ilə xatırlayıram. Zakir dayı cümə namazına ilk gələnlərdən və məsciddən ən son çıxanlardan idi. Uşaq sevindirməyi çox sevər cibində konfet əskik olmazdı.

Zakir dayı cümlələrini qısa, dəqiq və bir az da amiranə qurardı. “**Səsinə qurban kəsim, sözünə quzu kəsim, siz mənim balalarımsınız**” dedikdə əriyərdiniz. Danışarkən əlini qaldıraraq “Eşidirsənmi, qulaq as, Baax bilirsənmi AAAAdəm”, deyə xitab edərdi. Gözümün önünə Zakir dayının Münkər və Nəkirin suallarına əlini qaldıraraq “qulaq as, eşidirsənmi” deyərək ardarda cavab verməsi gəlir. Bir çay məclisində danışdıqlarını qeyd etdim. Yazıda görəcəyiniz dırnaq içərisindəki hər cümlə yazdığım səsinin hərflərlə ifadəsidir.

Bir gün cümə namazından sonra Zakir dayı ilə salamladıq. Xeyr dua edincə ona “Zakir dayı, səndən başqa dua edənim olduğumu bilmirəm Allah razı olsun səndən” -dedim. Bu sözü Zakir dayı illərcə unutmadı. “Adəm! Qəriblik yaman şeydir, sənin nə demək istədiyini anladım” -deyərdi, amma nə anladığını heç vaxt dilə gətirmədi.

Zakir dayı dünya ilə əlaqəsini belə izah edərdi: “*Mən zəngin olmamışam, olmaq da istəmirəm. Amma ürəyimin istədiyi kimi olmuşam. Heç kimə möhtac olmamışam. Heç vaxt əlim,*

cibim boş olmayıb. Halalзадə olmuşam, ruzini yaradandan istəmişəm, O da verib. Heç kimin yanında gözükölgəli, üzüqara olmamışam. Məni bir kənar adam tərifləsə xoşum gəlmir Amma bir amma var: Heç kimi xor görməmişəm, mərd olmuşam. Qanımda halal çörək var.”

Zakir dayı həyatını izah edərkən “*Mən ömrümün hamısını dərd əhli olmuşam*” deyərək xülasə edər. Necəsən, deyərək soruşduqda əvvəlcə Allaha şükür edər, daha sonra “*Adəm, mənə qulaq as, köhnə qarılar birlirsən nə deyərdi? “Ürək bir süfrə deyil ki, açam baxasan. Gizli bir xəzinədir ürək, ürəyin sirrini ancaq özü bilər. Zakir dayıya görə “yüz at çəksə, çəkə bilməz ürəyin çəkdiyi yükü...”*

“*Yüz ilin ölüsündənsə bir gün diri qalmaq yaxşıdır*” sözü haqqında Zakir dayı bunları söyləyir: “*Hamı bu sözü səhv başa düşür. Mən hər şeyi eşidib özəyini tapmışam. Bu sözün başqa bir mənası var. İnsanlar zənn edirlər ki, bir gün yaşamaq qazancdır, qənimətdir. Ölü olmaqdan yaxşıdır. Həqiqət başqadır. Gözəl Rəbbimin o gözəl adına özü yaratdığı bu gen-bol dünya dolusu şükürlər olsun. O Allah elə gözəldir ki, yüz ilin günahını bir dəqiqədə bağışlamağa qadirdir. Yüz il günah işləsən, bu günahdan sonra bir gün artıq yaşasan, ağlasan Rəbbim onu bağışlamağa qadirdir. Milyon-milyon dünya dolu şükürlər olsun Xudaya.*

Aman Ayrılıq mahnısını bilməyən demək olar ki, yoxdur. Azərbaycanda isə heç yoxdur. Zakir dayı da ayrılıqlardan dərslənmişdir. “*Ayrımaq çox dəhşətlidir, hələ diri-diri ayrılıq daha dəhşətlidir. 1939-2009 düz yetmiş il qardaşımı itirmişəm. İndinin özündə yuxuma girir. Adı batsın müharibənin tarixdən. Müharibə sözü ilə erməni sözü silinsin tarixdən. Ermənilərin qanında nəsə bir murdarlıq var. 1941-1945*

çox dəhşətli müharibə oldu. Mən o vaxt böyük oğlan idim.

Zakir dayı bir gün Ənvər müəllimdən “*Bir yuxu gördüm, danışım?”* -deyə soruşur. Ənvər müəllim “*Sən çox görürsən, haydı danış*” -deyir. Zakir dayı yuxusunu danışır və oyanınca dilinə gələn bu sözləri yazdığını dedikdə Ənvər müəllim “*Əhsən*” -deyə cavab verir:

“Bütün elmlərdən üstün ağıldır.

Ağıldan kəm olanın elmi nağıldır.”

Zakir dayı “*Doyunca yaşadım, narazı deyiləm, taylarımın hamısı torpaqdır. Həyatı verənə şükürlər olsun. “Biz nə üçün yaşayırıq”* sualına 90-100 yaşına gəlmiş halda cavab verərək bilməyənlər var. İnsanlar həyatın nə üçün olduğunu düşünmürlər. Bu müəmmaya insanların çoxu yeyib-içmək, əyləncə cavabını verir. Biz dünyada ölmək üçün yaşayırıq. Vaxt tamam olanda bir köhnə yamaqlı libası da aparmağa icazə yoxdur. İnsan dünyaya lüt gəlmiş və dünyadan da lüt getməlidir.”

Zakir dayıya görə “*Qadınların kişilərdən fərqli olaraq bir işi yaxşıdır ki, onlar qəbir görməzlər. İnsanın qoyulduğu qara çuxuru görməzlər. Dəfndə iştirak etməzlər.”*

Zakir dayı söhbətin bir yerində özünə dəli deyildiyindən söz açır və “*Dəli yaxşıdır. Dəli olmaq yaxşı mənədadır ha*” -deyir. Peyğəmbərimiz, Hz. Əli, Qaçaq Nəbi və Koroğlu kimi bir çox insana da dəli deyilib.

Zakir dayı həyat yoldaşının vəfatından sonra evlənməyib. O dövrü belə izah edir: *Beş il tək yaşadım. Bu beş il bir saat kimi gəlib keçdi. Bu təklilyə cavanlar dözə bilməz. Sən necə tək yaşadın deyənlərə “tək deyiləm” cavabını verərdim. Namaz qılanda salam verirəm, Rəbbimi sağ çiynimdə görürəm. O mənə “Qorxma, Mən də təkəm” deyir, sola salam verəndə orada da Rəbbimi görürəm. Qorxmuram. Təkcə olmaqdan başqa çarə nədir?!*

Zakir dayıya görə

Yalan dünyaya uymaq əbəsdir.

Şahın şahlığı da bircə nəfəsdir.

Zakir dayıya görə cəmiyyətdə ən məşhur və müalicəsi demək olar ki, qeyri-mümkün olan iki xəstəlik var ki, birincisi tamahkarlıq, ikincisi isə xainlikdir.

Zakir dayı haqqında heç şübhəsiz çox şey demək olar. Ona görə dünyada iki şey bərəkətlidir: dünya kəlamı ilə dünyanın işi. Heç kim bu ikisindən özünü qurtara bilmədi. Biz də söz, yazı və işin heç vaxt bitməyəcəyini düşünərək icazə istəyirik. Aşağıda Zakir dayıya aid iki şeir oxuyacaqsınız. Zakir dayının ruhu üçün Fatihə xahişi ilə. Zakir ölər, adı çəkilən ölməz. (Zikr edən ölər, zikr edilən-Allah-ölməz)

ÖLÜM

Qarşımızda ölüm adlı durur çətin
bir imtahan
Təsəvvür et, yaşayandan milyonlarla
artıq insan
Bu imtahan qarşısında acizənə
verib can
Nə müəllim lazım gəlir, nə də məktəb
başə salam
Özün düşün, özün də qan bu gün
bu dünyaya gələn
Bir gün gedər bu dünyadan.

TOPRAQ

Sohbəti torpaqdan açmaq istərsən
Həyatın özünü ondan istəsən
Adına aldanma adı qaradır
Bütün ağ günləri özü yaradır

Hər yerdə müqəddəs torpağın adı
Bəzən nankor çıxar insan övladı
Bircə an həyata sən ağilla bax
Nələr yaradıb bizimçün torpaq

Qızılı, gümüşü, nefti, kömürü
Onlarsız çətindir insanın ömrü
Çörəyi, duzu, poladı, dəmiri
Torpaqdan yoğruldu Adəm xəmiri

Torpaq müqəddəsin müqəddəsidir.
Bütün yaranmışın ilkin səsidir.
Gəl haqq danmayıb danışaq düzün
Milyonlar torpaqçün öldürüb özün
Torpaq namusumuz, vicdanımızdır
Əbədi elimiz məkanımızdır.

AZƏRBAYCAN İNCƏSƏNƏTİ Uşaqlar üçün ensiklopedik məlumat kitabı

Azərbaycan Respublikası Gənclər və İdman Nazirliyinin maliyyələşdirdiyi layihə çərçivəsində “Bizim Nəsil” Gənclərin Regional İnkişaf Assosiasiyası İctimai Birliyi tərəfindən çap olunan bu kitabda qədim tarixə və zəngin bədii ənənələrə malik olan Azərbaycan incəsənəti haqqında məlumat verilir. Təsviri sənəti, memarlığı və dekorativ – tətbiqi sənəti əhatə edən bu məlumatlar həmin sənət sahələrinin ən parlaq səhifələrini əhatə edir. İlk cildi 2010-cu ildə işıq üzü görən bu kitabın ikinci və üçüncü cildləri də cari ildə nəşr olundu.

İSBN 978-9952-452-13-6
“Bizim Nəsil” GRİAİB, 2010

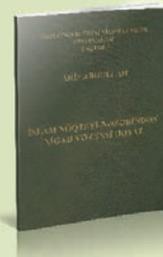
İSBN 978-9952-452-21-1
2011
“Letterpress” nəşriyyat evi

İSLAM NÖQTEYİ-NƏZƏRİNDƏN NİKAH VƏ CİNSİ HƏYAT “İRƏLİ”nin İctimai-Siyasi Elmlər Kitabxanası (I Kitab)

Ailə cəmiyyətin kiçildilmiş şəkli və onun ən böyük dayaqıdır. Bu dayaq sağlam olduğu zaman cəmiyyət də sağlam olar. Arif Abdullahın qələmə aldığı, oxucuya təqdim olunan bu kitabda qız istəmə, nikah, mehr, talaq, cinsi təmas, izdivac kimi mövzular islami qaydalara görə ələ alınmışdır. Dindarların bu yöndəki ehtiyacları nəzərə alınmış, aktual məsələlərə cavablar da kitabda öz əksini tapmışdır.

“Elm” Nəşriyyatı 2011
İSBN 978-9952-453-27-0

CAHİLİYYƏT DÖVRÜNÜN ƏRƏB SİVİLİZASİYASI “İRƏLİ”nin İctimai-Siyasi Elmlər Kitabxanası (II Kitab)

Eldar Əmirovun qələmə aldığı kitab Azərbaycan şərqşünaslığında ətraflı işıqlandırılmayan mövzulardan birinə - cahiliyyət dövrünün ərəb tarixinə həsr olunub. Müəllif tərəfindən kitabda qədim ərəb sivilizasiyasının formalaşması, onun təşəkkül xüsusiyyətləri, həmçinin İslamın gəlişindən əvvəl Ərəbistanda mövcud olan siyasi, mədəni və ideoloji mühit xüsusi tədqiqat predmeti qismində önə çəkilir. Kitab ayrı-ayrı fəsillərdə qoyulan mövzulara aid müvafiq xəritə və təsvirlərlə təchiz olunmuşdur.

“Elm” Nəşriyyatı 2011
İSBN 978-9952-453-22-05

UŞAQLARI ÖLƏN ŞEYX

Bundan çox əvvəl məqamı çox yüksək olan bir şeyx vardı. Camaata yol göstərən bir mayak kimi idi. Bu şeyxin uşaqları ölmüşdü. Bir gün səhər xanımı ona belə dedi:

- Ey əfəndi! Qəlbin niyə bu qədər qatıdır? Sənin oğullarının ölümündən belimiz iki büklüm oldu. Gözlərimizdən qanlı yaşlar axır, amma səndə heç ağlama, fəryad yoxdur. Yoxsa könlündə mərhəmət qalmayıbdır?

Şeyx belə cavab verdi:

- Mərhəmətsiz və qatı qəlbli olduğumu düşünmə. Mən Allahın nemətlərinə nankorluq etdikləri halda kafirlərə belə yazığım gəlir. Hətta insanlar daş atdığına görə itlərə belə yazığım gəlir.

- Bəs niyə ölən uşaqlarına ağlamırsan? Gözyaşı mərhəmətin dəlilidir. Ürək yanmadan göz yaşarmaz. Niyə ağlamırsan?

- Onlar mənim gözümün önündən getmədilər ki. Onları gözümün önündə gördüyüm halda niyə sənin kimi ağlayıb-sızlamalıyam ki? Hamı ölənlərini yuxuda gördüyü kimi, mən də gözü açıq olaraq yuxudakı kimi görürəm.

Sevmək, sevdiyini bir an belə gözündən itirməmək, könlündən çıxarmamaqdır!

ALLAH MƏHƏBBƏTİ

Dostlarından biri Hz. Marufi-Kərhidən:

- Ey Maruf! Səni bu dərəcə ibadətə sövq edən nədir? -deyə soruşdu.

Həzrət susdu. Dostu təkid edərək:

- Ölümü xatırlamaq mı? -dedi.

Marufi-Kərhi cavab verdi:

- Ölüm dediyin nədir ki?

- Qəbir və bərzəx aləmini düşünmək mi?

– Qəbir dediyin nədir ki?

Dostu yenə təkid edərək:

Cəhənnəm qorxusu və ya cənnət ümidimi? -deyə soruşdu. Bunun müqabilində Hz. Marufi-Kərhi bu möhtəşəm cavabı verdi:

– Bunlar nədir ki? Bu saydığın şeylərin hamısını əlində saxlayan Zati-Kibriya elə uca bir Rəbdir ki, əgər Ona qarşı dərin bir məhəbbətə və qızgın sevgiyə sahib ola bilsən, bu dediklərinin hamısını sənə unutturur. Allah ilə aranda bir mərifət, bir məhəbbət meydana gələr və bunun sayəsində O, səni saydıqlarının hamısından qurtarar!

ALLAH RƏSULUNA (S.Ə.S) İNAM İNSANI UCALDAR

Rəsulullah (s.ə.s) bir bədəvidən at almışdı. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) bədəvidən atı evə qədər gətirməsini və orada pulunu almasını xahiş etdi. Özü tez-tez addımladığından bir az qabağa keçdi; bədəvi isə yavaş yeridiyi üçün arxada qaldı. Bu zaman bəzi adamlar bədəvinin yanına gəlib atı almaq üçün sövdələşməyə başladılar və daha artıq qiymət təklif etdilər. Peyğəmbərimizin (s.ə.s) atı aldığı bilmirdilər. Bədəvi Rəsulullah (s.ə.s) səslənərək:

– Bu atı alırsansa al, yoxsa satıram! -dedi. Allah Rəsulu bədəvinin bu sözünü eşidən kimi ona tərəf dönüb:

– *Mən ki, onu səndən aldım!* -buyurdu. Amma bədəvi:

– Vallah, mən onu sənə satmadım! -deyə, inkar etməyə başladı. Peyğəmbərimiz (s.ə.s):

– *Yox! Mən onu səndən aldım,* -dedi. Bu dəfə bədəvi:

– Şahid gətir! - dedi. Hüseymə bin Sabit (r.a) o dəqiqə irəli atılıb:

“ – Mən şahidlik edirəm, siz onu aldınız! -dedi.

Allah Rəsulu Hüseyməyə yaxınlaşaraq:

– *Sövdələşərkən sən bizim yanımızda deyildin, necə şahidlik edə bilərsən?*” -deyə soruşdu. Hüseymə (r.a):

– Sənə olan təsdiqim ilə, ey Allahın Rəsulu! -dedi.

Rəsulullah(s.ə.s) bu misilsiz sədaqətinə görə Hüseymənin şahidliyini iki nəfərin şahidliyi yerinə qəbul etdi. (Əbu Davud, Əqdiyyə, 20/3607; Nəsai, Büüyü, 91; Əhməd, V, 215-216)

TANINMIŞ YAZIÇI VƏ FİKİR ADAMI OSMAN NURİ TOPBAŞIN “HAQQA HƏSR OLUNMUŞ GƏNCLİK” KİTABININ TƏQDİMAT MƏRASİMİ KEÇİRİLDİ

02.06.2011-ci il tarixində Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin konfrans zalında Türkiyədə yaşayan tanınmış yazar və xeyriyyəçi Osman Nuri Topbaşın Bakıda yenidən çapdan çıxan **“Haqqa həsr olunmuş gənclik”** kitabının təqdimat mərasimi keçirildi. Nüfuzlu elm xadimlərinin, Bakı İslam Universitetinin müəllim və tələbələrinin iştirak etdiyi mərasim Qurani-Kərimin oxunması ilə başladı.

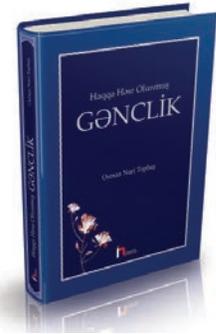
Mərasimə ev sahibliyi edən Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam

Hacı Allahşükür Paşazadə həzrətləri kitabın müəllifini kamilliyə yetişən şəxs adlandıraraq təqdim olunan kitab barədə *“Bu kitab, müasir İslam-Türk gəncliyinə dərslik olmağa layiq əsərdir”* deyə bildirdi. Eyni zamanda Şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə həzrətləri *“Haqqa həsr olunmuş gənclik”* kitabının Azərbaycanda işıq üzü görməsini və müəllif Osman Nuri Topbaşın təqdimat mərasimində iştirakını mühüm əlamətdar hadisə adlandırdı.

Qafqaz Müsəlmanları Elmi-Dini Şurasının sədri, Bakı Dövlət Universitetinin ilahiyyat fakültəsinin dekanı akademik Vasim Məmmədəliyev müəllifin yaradıcılığı haqqında geniş məlumat verdi. Bununla bərabər akademik Vasim Məmmədəliyev Osman Nuri Topbaş dövrünün böyük alimi qiymətini verdi. Yazıçının xeyriyyə işlərindən də geniş məlumat verən akademik Vasim Məmmədəliyev o cümlədən belə məhsuldar həyat tərzini yüksək qiymətləndirdiyini qeyd etdi.

Müəllif Osman Nuri Topbaş öz çıxışında Bakıda olmağından məmnunluğunu ifadə etdi, fikirlərini mərasimə toplaşanlarla bölüşdü. Kitab haqqında geniş məlumat verən yazıçı, gəncliyin cəmiyyətdəki rolu və düzgün istiqamətdə yetişdirilib, tərbiyə edilməsinin zəruriliyindən bəhs etdi. Hz. Peyğəmbərin ətrafında olan insanların da əksəriyyətinin gənc olmasını və Hz. Əlinin də onlardan biri olaraq İslam aləmindəki əvəzsiz mövqeyinə diqqət çəkən yazıçı bugünkü gəncliyimizin bu nümunə insanlardan örnək almalarını tövsiyə etdi. Yazıçı *“Allah gəncləri sevir, çünki onun dininə sahib çıxaraq onu yayan da, qoruyan da gənclərdir”* -deyə gəncliyə dəyərini ifadə etdi.

Mərasimdə çıxış edən Gəncliyə Yardım Fondunun prezidenti Ahmet Tecim millətin gələcəyinin sahib olduğu gəncliyin fikri inkişafına, ümidinə və ideallarına bağlı olduğunu vurğulayaraq təməli Ümummilli

lider Heydər Əliyev cənabları tərəfindən atılan gənc Azərbaycan dövlətinin bu gün bütün sahələrdə sürətlə inkişaf etməsi və dünyadakı ən önəmli dövlətlər arasında öz yerini almasından bəhs etdi. Ahmet Tecim onu da qeyd etdi ki, bu inkişaf sadəcə maddi sahədə deyil milli, mənəvi və mədəniyyət sahəsində də davam etməkdə və Azərbaycanda 2007-ci ilin “Gənclər İli” , 2009-cu ilin “Uşaq ili”, elan edilməsi, həmçinin cari ildə prezident İlham Əliyev cənablarının gənclər təşkilatlarının nümayəndələri ilə bir neçə dəfə görüşlər keçirməsi və bununla bağlı Azərbaycan Gəncliyi 2011-2015-ci illərdə Dövlət Proqramının hazırlanması üçün sərəncam vermələri Azərbaycan Dövlətinin gənc nəslə nə qədər önəm verdiyini göstərməkdədir. Ahmet Tecim çıxışının sonunda ürəyində din, dil, millət, bayraq və vətən sevgisi olan və bu ruhda yetişən gəncliyin bir gün əlbəttə qədim Azərbaycan torpağı olan Qarabağda üçrəngli şanlı Azərbaycan bayrağını dalğalandıracağına da ümidvar olduğunu qeyd etdi.

Tədbirdə Türkiyənin Azərbaycandakı səfirliyinin dini işlər müşaviri Sadıq Eraslan, Musa Çələbi, Dünya Gənc Türk Yazarları Birliyinin rəhbəri Əkbər Qoşalı, Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumunun sədri Aydın Xan Əbilov və Yazıçılar Birliyinin üzvü, gənc şair Mirbəhram Əzimbəyli çıxış edərək kitab barədə fikirlərini bölüşdülər.

Onu da qeyd edək ki, tanınmış düşüncə adamı Osman Nuri Topbaşın “Haqqa həsr olunmuş gənclik” kitabı 27.05.2011-ci il tarixində Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumunun təşkilatçılığı ilə həyata keçirilən XI Bakı Kitab Bayramında Azərbaycan və Türk Dünyası mənəvi-əxlaqi inkişafındakı təsirinə, yeni nəsillə nümayəndələrinə bəşəri-dini dəyərlərin tanıtılmasındakı xidmətlərinə və “İpək yolu” nəşriyyatı tərəfindən nəfis şəkildə çap edildiyinə görə “2010-cu ilin Gənclərə ünvanlanmış kitabı” adına layiq görülmüşdür.

Sonda tədbir iştirakçlarına “İpək yolu” nəşriyyatında çap olunan “Haqqa həsr olunmuş gənclik” kitabı müəllif tərəfindən imzalanaraq hədiyyə edildi.

GƏNCLİYƏ YARDIM FONDUNDA TƏŞKİL OLUNAN XARİCİ DİL KURSLARINDA FƏRQLƏNƏN TƏLƏBƏLƏRƏ SERTİFİKAT VERİLDİ

17 iyun 2011-ci il tarixdə Gəncliyə Yardım Fondunun nəzdində təşkil olunmuş növbəti kompyuter, ingilis, rus, ərəb, ebru və fərdi inkişaf kurslarını müvəffəqiyyətlə bitirmiş müdavimlərə fondun konfrans salonunda sertifikatların təqdimat mərasimi keçirildi.

Mərasimdə Gəncliyə Yardım Fondunun prezidenti cənab Ahmet Tecim çıxış edərək gənclərin bir millətin gələcəyində nə qədər mühüm rolunu olduğundan söz açdı. Azərbaycan gəncliyinin öz milli-mənəvi dəyərlərinə sahib çıxaraq, bu xalqın mayasında var olan ənənəvi insani keyfiyyətləri daha da inkişaf etdirməsinin zərurətindən danışdı. Ahmet Tecim və başqa natiqlər öz çıxışlarında bu kursları müvəffəqiyyətlə bitirmiş tələbələrə təbrik etdilər və onlara gələcək həyatlarında müvəffəqiyyətlər arzuladılar.

Qeyd edək ki, mərasimdə 134 nəfərə sertifikat təqdim edildi.

Kursda iştirak etmiş tələbələr də öz növbələrində fond rəhbərliyinə minnətdarlıqlarını bildirdilər. Sonda tələbələr və fond rəhbərliyi birgə xatirə şəkilləri çəkirdilər.

tuwa®

HİCABLI QADIN
GEYİMLƏRİNDƏ
BOL ÇEŞİD VƏ
İNANILMAZ UCUZLUQ

MANTO
TUNİK
KOSTYUM
YUBKA
ŞALVAR

İRFAN ABUNƏÇİLƏRİNƏ
ƏLAVƏ ENDİRİMLƏR
NƏZƏRDƏ TUTULUR!

Ünvan: LÖKBATAN
BİNƏ BAZARI
Sıra 7A, korpus 3,
maqazin: 28 (keçid)
Tel: (+994 55) 208 72 55
(+994 12) 408 40 43

